

שער רביעי:
ישראל בזירת המפרץ

השינויים בעמדת מדינות המפרץ כלפי ישראל

היחסים בין ישראל למדינות המפרץ התפתחו באיטיות, ועד ראשית שנות ה־90 נותרו למעשה בשוליים בעבור ישראל. הסיבות לכך נעוצות גם בכך שחלקן זכו לעצמאות רק בתחילת שנות ה־70 של המאה הקודמת, ועושר הנפט החל לתת אותותיו ולהשפיע על מעמדן ומשקלן המדיני בשנים שלאחר מכן. בשונה משכנותיה הערביות המיידיות של ישראל, דוגמת סוריה, מצרים וירדן, מדינות המפרץ המרוחקות גם לא נתפסו כאיום צבאי ממשי. מדינות המפרץ לא פיתחו בתחילה מדיניות שונה כלפי ישראל, וככלל נטו לאמץ את הקו הפן־ערבי הבסיסי העוין את ישראל, תוך עריכת התאמות פרטניות משלהן. ערב הסעודית, הגדולה והחשובה מבין מדינות המפרץ, הפגינה עוינות גלויה לישראל לאורך השנים. הממלכה אומנם לא לחמה במישרין נגד ישראל, אך שלחה כוחות משלוח קטנים מטעמה כדי לסייע לצבאות ערב בלחימה נגד ישראל במלחמת העצמאות, במלחמת ששת הימים ובמלחמת יום הכיפורים.

למרות זאת החלו להתפתח יחסים שקטים עם חלק מהמדינות. ישראל הייתה מעורבת בעקיפין במלחמת האזרחים בתימן בשנות ה־60 של המאה הקודמת בתמיכה נקודתית בכוחות המלוכניים, שמאחוריהם עמדה בין היתר ערב הסעודית. ישראל פיתחה גם יחסים עם עומאן. לימים חשף ראש המוסד לשעבר אפרים הלוי שכבר בראשית שנות ה־70 של המאה הקודמת ישראל החלה לסייע לסולטאן קאבוס בן סעיד, לצד בריטניה ואיראן, לבסס את שלטונו ולדכא מרד קומוניסטי נגדו. בראיון עימו אישר הלוי גם כי הוא היה הישראלי הראשון שפגש את הסולטאן בארמונו במסקט.¹⁴¹

באופן פומבי נמשכה העוינות מצד המדינות לישראל, והחרם על יצוא נפט למערב, שהטילו החברות בארגון אופ"ק ובראשן ערב הסעודית לאחר מלחמת יום הכיפורים, היה בולט. המדינות עשו שימוש לראשונה בנשק הנפט וביקשו לא רק להגביל את יצוא הנפט, בעיקר לארצות הברית בשל עמידתה לצד ישראל, אלא גם לייקרו (משני דולר בקירוב לחבית נפט לפני המלחמה לכ־40 דולר לחבית אחריה). הציפייה הייתה שארצות הברית תלחץ

141 יואל גוז'נסקי ואפרים הלוי, **עומאן עם תום עידן קאבוס**, [מבט על](#), גיליון 1246, המכון למחקרי ביטחון לאומי, 12 בינואר 2020.

על ישראל להגיע להסדר שיהיה מקובל על הערבים. החרם אומנם הוסר ב־1974, אך הוא הביא להשלכות כלכליות ניכרות במערב ולשינוי במעמדן ובהשפעתן של מדינות המפרץ. נקודת ציון ביחסי ישראל וערב הסעודית נרשמה ב־1981. פהד בן עבד אל־עזיז, לימים מלך ערב הסעודית שהוביל קו פרו־אמריקאי מובהק, הציג מתווה לפתרון הסכסוך הישראלי־ערבי. לראשונה פרסמה הממלכה יוזמת שלום מטעמה, שהכירה בעקיפין בקיומה של ישראל. הכרה מובלעת זו בישראל נמצאת באחד משמונה סעיפי היוזמה: "אישור זכותן של כל מדינות האזור לחיות בשלום". היוזמה שנועדה לזכות את הממלכה בנקודות בוויניגטון ולתרום למעמדה האזורי, שנתיים אחרי המהפכה האסלאמית באיראן ולאחר פרוץ מלחמת איראן־עיראק, נדחתה על ידי ישראל. המהלך הסעודי הגיע על רקע המבוי הסתום במשא ומתן בין ישראל למצרים בסוגיית האוטונומיה לפלסטינים והופנה בעיקר כלפי ארצות הברית, שממנה ביקשה ערב הסעודית לרכוש מטוסי קרב מסוג F-15 ומטוסי בקרה וגילוי מסוג AWACS.¹⁴²

בלחץ גורמים רדיקליים בעולם הערבי ובראשם סוריה, ומתוך חשש מהם, שינתה ערב הסעודית את היוזמה לקראת הצגתה שוב, הפעם בוועידת הליגה הערבית השנייה בפס, מרוקו, בשנת 1982. בגרסה הסופית נקבע כי אש"ף הוא שינהיג את המדינה הפלסטינית, והזכות "למדינות באזור לחיות בשלום" תובטח מעתה על ידי האו"ם ולא על ידי מדינות ערב עצמן. בכך הוסרה מהשולחן סוגיית ההכרה בישראל, גם אם המרומזת, מה שהקל על האחרונה לדחות אותה. היוזמה לא הביאה את ארצות הברית, שהייתה טרודה בעניינים אחרים, לאמצה, ולכן לא גרמה לתנופה אזורית בעלת פוטנציאל למצב את ערב הסעודית כמי שמובילה סדר אזורי חדש, כפי שקיוותה הממלכה. הממלכה עצמה גם לא פעלה לדחיפת היוזמה, סדר היום שלה היה אחר: היא הייתה מוטרדת בעיקר ממלחמת איראן־עיראק וממצב שבו האחרונה לא זכתה בניצחון המהיר שלו ציפו מדינות המפרץ שתמכו בה. בעוד שהממלכה קיוותה להוכיח לוויניגטון ולמערב באמצעות התוכנית כי היא גורם מתווך חשוב ושחקנית אזורית של ממש, ההתנקשות בנשיא סאדאת ב־1981 הייתה תזכורת לכך שהתקרבות לישראל, מהוססת ככל שתהיה, עשויה לגבות מחיר בנושא יציבות המשטרים הערביים. מלחמת לבנון הראשונה ב־1982, הסנטימנט האנטי־ישראלי שעוררה בעולם הערבי ופרוץ האינתיפאדה הראשונה כעבור חמש שנים החזירו את מדינות המפרץ לחיק העוינות הכלל־ערבית המושרשת כלפי ישראל.

142 מיכאל כהנוב, **ערב הסעודית והסכסוך בפלסטין**, כרמל, 2012, עמ' 285-287.

מלחמת המפרץ הראשונה תרמה לאימוץ מדיניות פרגמטית יותר כלפי ישראל, גם אם באופן זמני. תמיכת יאסר ערפאת בסדאם חוסיין הביאה עליו את זעמן של מדינות המפרץ, כאשר כוויית וערב הסעודית אף גירשו מתחומן פלסטינים רבים לאות מחאה. זאת נוסף על הבלגת ישראל על ירי הטילים עליה, שמנעה את פירוק הקואליציה האנטי-עיראקית והביאה לה אהדה מסוימת במדינות המפרץ. יש שראו בה אף גורם השותף למחנה הפרו-אמריקאי, שעזמו ניתן לשתף פעולה. בעקבות המלחמה החלו מדינות המפרץ לנקוט צעדים מעשיים שהעידו על ניסיונות מצידן לחזק את הקשר עם ישראל. ב-1991 נפתח ערוץ הידברות בין נציגי הארגונים היהודיים המובילים בארצות הברית לבין שגריר ריאד בווינגטון בנדר בן סולטאן, שסימל מדיניות חדשה של המדינות, אשר נולדה מתוך תפיסות חדשות שגובשו במפרץ בעקבות הפלישה העיראקית לכוויית. בינואר 1992 אף ביקרה בממלכה משלחת של מנהיגים יהודים מארצות הברית, שנפגשה עם שר החוץ הסעודי דאז סעוד אל-פיסל, ועם מושל ריאד דאז ומלך ערב הסעודית כיום, סלמאן בן עבד אל-עזיז.

ועידת מדריד (אוקטובר 1991) תרמה גם היא להתקרבות עקיפה בין מדינות המפרץ לבין ישראל, בעיקר סביב חמש קבוצות העבודה הנושאיות שקמו בעקבותיה. אלו עסקו במים, איכות הסביבה, שיתוף פעולה כלכלי, פליטים ובקרת נשק, והיוו נדבך חשוב בקידום רעיון הנורמליזציה בין ישראל לשכנותיה. הקבוצות פעלו באופן סדיר למדי עד 1998, והשתתפו בהן מדינות שאין להן יחסים דיפלומטיים רשמיים עם ישראל דוגמת קטר, כוויית וערב הסעודית. התקדמות המועטה שחלה בתהליך השלום בעקבות ועידת מדריד ולחץ סורי ומצרי, שאת תמיכתן הצבאית והמדינית מדינות המפרץ שאפו לקבל, הביאה את מדינות המפרץ לסיים ירח דבש קצר זה ולחזור לעמדותיהן הקודמות. החתימה על הסכמי אוסלו בין ישראל לאש"ף ב-1993 הביאה כמה ממדינות המפרץ, הבולטת ביניהן עומאן, לנטוש בשקט את "החרם המשני" על ישראל (על חברות העושות עסקים עם ישראל), תוך שהדגישה כי החרם הישיר (סחר ערבי ישיר עם ישראל) יימשך עד כינון הסכם שלום כולל בין ישראל לפלסטינים.¹⁴³

מדינות המפרץ תמכו רשמית בהסכמי אוסלו, אולם לא שינו את גישתן הבסיסית כלפי ישראל ושללו יחסים דיפלומטיים מלאים, כיוון שלא רצו לחרוג מהקונצנזוס הערבי ובפרט לא לצאת נגד עמדותיה של סוריה, שביקשה להחזיר לעצמה את הגולן והתנגדה לקדימות שקיבל הערוץ הישראלי-פלסטיני. ואולם ב-1994, על רקע הפתיחות הגוברת למגעים עם

143 יוסף קוסטינר, **השלום השולי: יחסן של מדינות המפרץ הפרסי/ערבי אל ישראל ואל תהליך השלום**, מרכז תמי שטיינמץ, אוניברסיטת תל אביב, 2008, עמ' 29-36.

ישראל בעולם המוסלמי והערבי, ביקר בעומאן בחשאי ראש הממשלה יצחק רבין ונפגש עם סולטן עומאן דאז, קאבוס בן סעיד. ראש המוסד דאז שבתי שביט, שהתלווה לרבין, העיד כי קאבוס נתן להבין שעניי המפרץ נשואות לישראל כאל כוח שביכולתו לבלום את האיראנים. רבין סיכם את הפגישה ההיסטורית עם קאבוס בקביעה כי הצבת רגל ישראלית במפרץ היא חשובה ונחוצה.¹⁴⁴

בשנים שלאחר הסכמי אוסלו רבו הפגישות של בכירים ישראלים עם מקביליהם ממדינות המפרץ. אחת הנסיעות הרשמיות הראשונות של אישים ישראלים למפרץ הייתה של יוסי שריד בהיותו השר לאיכות הסביבה בממשלת יצחק רבין. שריד ביקר בבחריין כחלק מקבוצות העבודה בנושא שיתוף פעולה סביבתי, שהוקמה בעקבות ועידת מדריד. הוא דיווח לכנסת ששר החוץ הבחרייני ביקש להעביר מסר של שלום לעם בישראל, ואת נחישותה ורצונה של בחריין בהצלחת תהליך השלום וביצירת קשרי שיתוף פעולה כלכליים עם ישראל. הוא הגדיר את מפגש קבוצות העבודה לאיכות הסביבה ואת ביקורו שם כשלב ראשון בהתקרבות בין שתי המדינות, "אשר לאחריו יבואו שלבים נוספים".¹⁴⁵ בשנת 1996, בסמוך לביקורו של שמעון פרס בעומאן ובקטר, הוקם בעומאן המרכז לחקר ההתפלה במזרח התיכון (MEDRC), גם הוא תוצר של ועידת מדריד, שישראל יושבת במועצה המנהלת שלו (המחבר היה אורח המרכז). לזמן קצר נראה היה שתהליך אוסלו פתח צוהר לאופק אזורי חדש בעבור ישראל. התקדמות נוספת הגיעה ב־1996. בשנה זו פתחה ישראל שני משרדי אינטרסים בדמות משלחות סחר במסקט, עומאן, ובדוחה, קטר. דריסת הרגל הדיפלומטית שמדינות המפרץ העניקו לישראל הייתה סמלית אך חשובה. עומאן וקטר סגרו את הנציגויות הישראליות לאחר פרוץ האינתיפאדה השנייה בשנת 2000, שהביאה שוב להקצנה בדעת הקהל הערבית כלפי ישראל. ואולם שתי המדינות המשיכו לקיים קשרים שקטים עם ישראל – הן קיימו פגישות עם גורמים ישראלים בעיקר באירופה, ואף אירחו ישראלים בתחומן.

גם עבדאללה בן עבד אל-עזיז אל-סעוד העלה יוזמה משלו (בהיותו יורש עצר) לפתרון הסכסוך הישראלי-ערבי. בטור שפרסם תומאס פרידמן בעיתון ניו יורק טיימס ב־17 בפברואר 2002 הוא פירט עיקרי שיחה שערך עם הנסיך עבדאללה בארמונו. בראיון טוען עבדאללה כי בבסיס יוזמתו עומדת נסיגה ישראלית מכל השטחים הכבושים על ידה, בהתאם להחלטות האו"ם, כולל מזרח ירושלים, בתמורה לנורמליזציה מלאה של היחסים בינה לבין העולם הערבי. הוא לא פירט מעבר לכך. עבדאללה אמר באותו ראיון כי הוא ידאג לגייס תמיכה

144 שבתי שביט, **כך נתפר הביקור הסודי של רבין**, [YNET](https://www.ynet.co.il), 10 במרס 2018.

145 Nimrod Goren, When Bahrain Once Welcomed Israelis, [Haaretz](https://www.haaretz.com), December 22, 2015.

ערבית למהלך, וכי הנאום שלו בנושא כבר נכתב. למרות שהן הירדנים והן המרוקאים טענו שהם העומדים מאחורי היוזמה, הסעודים הם אלו שעיצבו את פרטיה, פרסמו אותה והקנו לה לגיטימיות ערבית ומערבית.¹⁴⁶

גם יוזמת עבדאללה, כמו תוכנית פהד, לא שיקפה רצון סעודי לגלות מעורבות ישירה בסכסוך הישראלי-ערבי. בדומה ליוזמת פהד, לעיתוי הפרסום של יוזמת השלום על ידי ערב הסעודית היה הקשר רחב. הממלכה ביקשה לשפר את דימויה בעיני הממשל האמריקאי והקהילה הבינלאומית אחרי פיגועי ה-11 בספטמבר 2001. היא ביקשה לשנות את הדימוי שדבק בה, של "חממה לקיצוניות" (רוב המפגעים ב-11 בספטמבר בארצות הברית היו תוצר של מערכת החינוך ולימודי הדת הסעודים). הממלכה חששה כי דימוי זה שקנה לו אחיזה בארצות הברית יביא להידרדרות ביחסי המדינות ולהסרת התמיכה הביטחונית מצידה. לסעודים היה חשוב להראות שאינם תומכים בטרור אלא הם שחקנים חיוביים שאף תורמים לשלום. ריאד גם חששה שהאלימות של אינתיפאדת אל-אקצא תעורר תסיסה בממלכה עצמה ובעולם הערבי כולו, ובאמצעות היוזמה ביקשה להוכיח שהיא חותרת להביא לחידוש התהליך המדיני ולהקמת מדינה פלסטינית. דאגה זו הצטרפה לחשש הסעודי המתמיד מההשפעה האיראנית באזור, ולניסיונות הסעודיים להשתמש בסוגיה הפלסטינית כדי לחזק את מעמדה של ריאד. בדומה למגעים שניהלה סביב יוזמת פהד, גם הפעם, כדי לזכות בתמיכתן של כלל מדינות ערב הייתה ערב הסעודית מוכנה ללכת כברת דרך כדי לשנות את "יוזמת עבדאללה" בהתאם לעמדותיהן. כך למשל, הסעיף הנוגע לפלסטינים הוכנס בלחץ הפלסטינים וסוריה, וכך גם הדרישה מישראל לסגת מן הגולן ומשטחים בדרום לבנון. ערב הסעודית ייחסה חשיבות רבה למעמדה האזורי, אך גם לקשר שלה עם ארצות הברית, והתנהלה במתח שבין קטבים אלה.

במארס 2002 פורסמה 'הצהרת ביירות' כיניוס הליגה הערבית בביירות – תוכנית שלום למזרח התיכון שלימים נודעה כיוזמת השלום הערבית.¹⁴⁷ היוזמה, הכוללת את העיקרון המרכזי של יוזמת עבדאללה, מתווה עקרונות להסדר מדיני בין ישראל לכלל מדינות ערב. היא כללה דרישה לנסיגה ישראלית מכל שטחי הגדה המערבית ורצועת עזה, אשר בהם תקום מדינה פלסטינית ריבונית שבירתה ירושלים המזרחית, וכן דרישה להשבת רמת הגולן

146 אלי פודה, **מפילגש לידועה בציבור: היחסים החשאיים של ישראל עם מדינות ועם מיעוטים במזרח התיכון, 1948–2020**, עם עובד, עמ' 548–550.
Israel Ministry of Foreign Affairs, [Beirut Declaration on Saudi Peace Initiative](#), March 28, 2022.

לסוריה ואת אזורי שבעא ושובא ללבנון. כן נכתב שבעיית הפליטים הפלסטינים תיפתר באופן "צודק ומוסכם" בהתאם להחלטת העצרת הכללית של האו"ם מס' 194 (תוך הדגשת סירוב המדינות הערביות המארחות פליטים פלסטינים לאַזרחם). לאחר נסיגת ישראל מכלל השטחים הכבושים והקמת מדינה פלסטינית יכוננו מדינות ערב "יחסים טבעיים" או "נורמליים", ולא נורמליזציה מלאה כפי שהיה ביוזמת עבדאללה. בתמורה יאמצו כלל המדינות המוסלמיות את עקרון סופיות הסכסוך ויכוננו שלום עם ישראל.

הן פהד והן עבדאללה היו יורשי עצר בעת העלאת היוזמות, והדבר אפשר להם יכולת הכחשה מסוימת, בוודאי כל עוד אינם נושאים באחריות כמלכים. שניהם גם לא הביאו בחשבון את עוצמת ההתנגדות של גורמים רדיקליים בעולם הערבי. בשל כך הסעודים לא היו המעצבים הסופיים של היוזמות, ולמעשה העניקו זכות וטו לאחרים על הנוסח שלהן. הן עבדאללה והן פהד לא באמת שמו לעצמם למטרה לפתור את הסכסוך, ולא פעלו לקדם את היוזמות באופן אקטיבי. ההקשר שבו נקטו את היוזמות היה רחב יותר, והמניעים שלאורם פעלו היו שונים.

יחסי ישראל וערב הסעודית

ערב הסעודית נותרה יעד נכסף לנורמליזציה עם ישראל, בשל היותה המדינה הערבית המובילה, הכלכלה הגדולה במזרח התיכון ושומרת המקומות הקדושים לאסלאם. מבחינת הממלכה, הנורמליזציה עם ישראל אפשרית ואף רצויה במתארים מסוימים, אך אינה עומדת בראש סדר העדיפויות. הנורמליזציה היא כלי או אמצעי מדיני אפשרי להשגת מטרותיה האסטרטגיות המרכזיות של הממלכה מול ארצות הברית, איראן והעולם המוסלמי.

מאז 2015 לערך מתרחשת התקרבות הדרגתית אך איטית וזהירה מצד ערב הסעודית אל ישראל – מגמה איטית אך ברורה של התקרבות, שבאה לידי ביטוי בהצהרות, במהלכים מדיניים ובנכונות לקידום היחסים בכפוף לתנאים ובראשם, לדברי בכירים סעודים, הקמת מדינה פלסטינית בקווי 1967 שמזרח ירושלים היא בירתה.¹⁴⁸ כאשר מאזינים לדבריו של מחמד בן סלמאן לפני מלחמת חרבות ברזל, שדיבר בזכות הקשרים עם ישראל, מבינים את המרחק שצעדה הממלכה ביחסה לישראל. את שורשיה של ההתקרבות הסעודית ההדרגתית לישראל ניתן לאתר בשינויים הרבים שחלו בממלכה בעקבות התקפות הטרור של 11 בספטמבר 2001 בארצות הברית ומעורבותם של אזרחים סעודים בהתקפות. האיום האיראני נחשב גם הוא למרכזי בהתקרבות הזו, שבעיקרה נותרה חשאית, וניתן לראות במלחמת לבנון השנייה ב־2006 נקודת מפנה בחשיבה הסעודית האזורית ובתפיסת האיום מאיראן ושלוחיה.

החתימה על הסכמי אברהם סייעה לערב הסעודית והעניקה לה לגיטימיות לנקיטת צעדים מדודים באופן פומבי, בהם: קידום שיח בין־דתי ובין תרבותי; התבטאויות חיוביות כלפי ישראל; מתן אישורים לטיסות ישראליות מעל שמי הממלכה; ואף מתן פומבי למסרים סעודיים מתונים בעיתונות הישראלית.¹⁴⁹ ניתן לראות בצעדים אלו התקדמות מועטה ללא סיכון מיותר, שכן בערב הסעודית נמשכת הבחינה הזהירה של תגובת הציבור והממסד

Joseph Haboush, *No normalization with Israel without Palestinian state: Saudi Arabia's* 148
FM, [al-Arabiya](#), October 31, 2024.

Nawaf Obeid, *Led by Saudi Arabia, We Arabs Are Talking Peace. But Israelis Aren't* 149
Listening, [Haaretz](#), June 18, 2020.

הדתי ליחסים אפשריים. מאחר שהציבור הסעודי נותר ברובו מסויג מישראל והממסד הדתי שומר על קו מסורתי, בית המלוכה נזהר ממהלכים שעלולים לערער את הלגיטימיות שלו. בסיוע אמריקאי ניהלו ישראל וערב הסעודית מגעים עקיפים לפני מלחמת חרבות ברזל לקראת אפשרות של הסדרת היחסים ביניהן. שגריר ערב הסעודית בלונדון, ח'אלד בן בנדר, נתן לכך אישור רשמי ואמר כי לא רק שהממלכה עודנה מעוניינת בכינון יחסים עם ישראל, "הסכם כזה היה קרוב לחתימה לפני פרוץ המלחמה"¹⁵⁰. ואולם יותר משנתיים של מלחמה בעזה הביאו את ריאה להסיר את העמימות שאפיינה ניסוחים קודמים שלה ולדרוש התקדמות ממשית ובלתי הפיכה בסוגיה הפלסטינית, בתמורה להסכם נורמליזציה. למרות תחושת מיאוס גוברת בקרב ההנהגה הסעודית מהתנהלות הרשות הפלסטינית, הסוגיה הפלסטינית נתפסת עדיין כמפתח ללגיטימיות פנימית וחיצונית.

תנאי הכרחי בעבור הממלכה להתנעת מחודשת של הדיאלוג עם ישראל הוא סיום מוחלט של המלחמה בעזה ותחילת תהליך השיקום ברצועה. יורש העצר הסעודי מבקש להציג חזון מודרני ופתוח יותר של ערב הסעודית – חזון שחלק ממנו עשוי לכלול יחסים גלויים עם ישראל, אך זאת כל עוד הדבר אינו כרוך במחיר גבוה מדי עבורו. דעת הקהל בממלכה היא גורם מעכב מרכזי. סקרים מתמשכים שנערכים בערב הסעודית מצביעים על היעדר תמיכה ציבורית בנורמליזציה. הציבור הסעודי, ככל שניתן לדגום אותו, מתנגד לנורמליזציה עם ישראל בעת הזאת. לנורמליזציה לא היה בסיס תמיכה נרחב גם לפני המלחמה בעזה, אך סקרים שנערכו בעת המלחמה מראים שעמדות אלו התחזקו. לאחר החתימה על הסכמי אברהם נמדדה גישה חיובית יותר כלפי השפעתם האזורית של הסכמי שלום עם ישראל, אך העניין דעך במהלך השנים שלאחר מכן.

בסקרים שנערכו ב-2025 טרם סיום המלחמה, כאשר נשאלו אזרחים סעודים אם כינון "יחסים נורמליים ושלום" עם ישראל יהיה צעד חיובי או שלילי מבחינת "דרכי ההתפתחות" של הממלכה, כמעט כל הנשאלים הסעודים השיבו שמדובר בצעד שלילי (רק אחוז אחד ראה בכך התפתחות חיובית). לשם השוואה, בסקר שנערך בנובמבר 2020, ראו 41 אחוזים מהנשאלים הסעודים בהסכמי אברהם התפתחות אזורית חיובית (ורק 24 אחוזים ראו בהם "שלילית מאוד"), אך שיעור זה ירד ל-20 אחוזים באביב 2023 ול-13 אחוזים באביב 2025. התשובות בנוגע לגורמים החשובים לסעודים בכינון יחסים עם ישראל מעניינות מאוד, שני גורמים בלטו במיוחד: הרחבת הזכויות וההזדמנויות הפוליטיות של הפלסטינים (36 אחוזים);

David Gritten, *Saudi Arabia interested in Israel normalisation deal after war*, [BBC News](#), 150 January 9, 2024.

והבטחות ישראליות לשמירה על זכויות המוסלמים במסגד אל-אקצא (43 אחוזים). המשיבים הסעודים הביעו פתיחות רבה קצת יותר כלפי קיום קשרים עסקיים ללא נורמליזציה מלאה. אף שרק שלושה אחוזים סברו כי צעד כזה יהיה חיובי, שיעור התשובות הניטרליות היה גבוה בהרבה מאשר בנושא נורמליזציה מלאה (28 אחוזים לעומת 16 אחוזים).¹⁵¹

עדות לחשיבות דעת הקהל עבור מחמד בן סלמאן והצורך שלו בלגיטימיות למהלך ניתן למצוא בדברים המיוחסים לו, שנאמרו בפני חברי קונגרס אמריקאים ב־2024. יורש העצר הסעודי אמר לחברי הקונגרס כי הוא מסכן את חייו במאמציו לקדם עסקה עם ארצות הברית הכוללת נורמליזציה עם ישראל. באחת מהשיחות אף הזכיר את אנואר סאדאת, נשיא מצרים שנרצח לאחר חתימת הסכם השלום עם ישראל, ושאל מה עשתה ארצות הברית כדי להגן עליו. הוא גם הסביר כי האיומים עליו ממחישים מדוע כל עסקה כזו חייבת לכלול מסלול אמיתי למדינה פלסטינית, בפרט כאשר המלחמה בעזה הגבירה את הזעם הערבי כלפי ישראל.¹⁵²

בעקבות מלחמת חרבות ברזל, לצד התמיכה הגוברת בעניין הפלסטיני מפיהם של בכירים סעודים, נרשם גם אימוץ של טון שלילי מבעבר כלפי ישראל, ובמקביל נקיטת מדיניות סעודית פרואקטיבית מבעבר, שמטרתה לקדם הכרה במדינה פלסטינית. גולת הכותרת של הפרואקטיביות בנושא קשורה ליוזמה סעודית־צרפתית לקידום פתרון שתי המדינות והכרה במדינה פלסטינית, שבמרכזה ועידה בינלאומית שהתכנסה בספטמבר 2025 בשולי העצרת הכללית של האו"ם. בראיית הסעודים היוזמה הייתה חלק מהעלאת הפרופיל שלהם בסוגיה הפלסטינית – תהליך שהחל לפני המלחמה אך צבר תאוצה בעקבותיה, בכלל זה ההתבטאויות כלפי ישראל מצד השליט בפועל מחמד בן סלמאן, שנעשו קשות.¹⁵³ לצד זאת הממלכה החלה לקדם מהלכים בינלאומיים בסוגיה הפלסטינית, כדי לזכות בנקודות בדעת הקהל ולהיראות כמי שמובילה את הנושא. היוזמה הסעודית־צרפתית משקפת מהלך מדיני־אסטרטגי מתוכנן היטב, המאפשר לריאד לחזק את מעמדה כמנהיגה אזורית ועולמית תוך מיצוב עצמה ככוח מתווך ואחראי בזירה הבינלאומית. המהלך נועד לא רק לקדם יציבות

Cathrine Cleveland, *Saudi Public opinion in a Changing Middle East: Great Powers, the Gaza War, Pathways for the Kingdom*, [Policy Notes 160](#), the Washington Institute for Near East Policy, August 13, 2025.

Nahal Toosi, *The Saudi Crown Prince Is Talking About An Assassination. His Own*, [Politico](#), August 14, 2024.

Ghinwa Obeid, *MBS condemns Israeli genocide against Palestinians in Gaza, operations in Lebanon*, [al-Arabiya](#), November 11, 2024.

אזורית אלא גם לשפר את תדמיתה של ערב הסעודית בזירה הערבית והמוסלמית, ולשדר מסר כי היא מחויבת לעניין הפלסטיני. בכך מנסה ריאד למנוע ביקורת מבית ומהעולם הערבי, הרואה בקשרים עם ישראל בגידה בסוגיה הפלסטינית.

לאורך שנים שמרה ערב הסעודית על מרחק מישראל, בניגוד למרבית שכנותיה במפרץ שקשרו קשרים דיפלומטיים עימה. ואולם, מאז התבססותו של מחמד בן סלמאן כשליט בפועל באמצע העשור הקודם, חל שינוי במדיניות זו. מדובר במעבר לשיח מדיני גלוי, גם אם מסויג, הכולל צעדים בשטח שמעידים על בדיקת היתכנות לקשרים פורמליים. עד המתקפה הרצחנית של חמאס ב-7 באוקטובר 2023 ופרוץ מלחמת חרבות ברזל בעקבותיה ניכרה פתיחות מסוימת ליחסים אפשריים עם ישראל בממלכה; נרשמו שינויים בתוכני הלימוד נגד אנטישמיות; הותר מעבר טיסות ישראליות בשמי הממלכה; וניכר שינוי בגישה התקשורתית כלפי ישראל והסכמי אברהם. בן סלמאן אף הצהיר כי ישראל היא "בעלת ברית פוטנציאלית", והביע תקווה להסכם ש"יטיב עם הפלסטינים ויהפוך את ישראל לשחקנית אזורית".¹⁵⁴

אחד מיעדי חמאס ב-7 באוקטובר 2023 היה פגיעה בתהליך הנורמליזציה, ואכן המלחמה בעזה עצרה את התנופה במגעים. לנוכח מראות ההרס והזעם הציבורי במרחב הערבי נאלצה הממלכה לצנן את יחסיה עם ישראל ולהציב מחדש תנאים תקיפים יותר לנורמליזציה. בן סלמאן הצהיר בנאום בפני מועצת השורא כי "לא יתקיימו יחסים דיפלומטיים עם ישראל ללא הקמת מדינה פלסטינית שבירתה מזרח ירושלים", ובכירי הממלכה ואף מעצבי דעת קהל הקרובים לבית המלוכה נותרו עקביים בכך.¹⁵⁵ שר החוץ הסעודי הוסיף, לצד הדרישה להפסקת אש מתמשכת וקבועה בעזה, גם נקיטת צעדים ישראלים בלתי הפיכים בדרך לפתרון שתי המדינות. המלחמה הפכה את הסוגיה הפלסטינית לשיקול מרכזי של ריאד. בעוד שעד אוקטובר 2023 ניתן היה להעריך כי הסעודים מוכנים להתקדם בנורמליזציה גם ללא מימוש מיידי של חזון שתי המדינות, התמיכה בפלסטינים נתפסת מאז בממלכה כחיונית לשימור הלגיטימיות הפנימית ולהגנה על יורש העצר מפני התנגדות פוליטית, דתית ועממית.

Israel can become a "potential ally" if Palestinian conflict resolved – Saudi crown prince, 154 [Reuters](#), March 3, 2022.

Saudi Arabia will not recognize Israel without Palestinian state, says Crown Prince, 155 [al-Arabiya](#), September 18, 2024.

פריצת דרך בין ערב הסעודית לישראל אפשרית, אך היא כרוכה במארג מורכב של אינטרסים ונסיבות. כל עוד הצדדים מצליחים לשמר את מרחב התמרון המדיני-אסטרטגי שלהם, ייתכן שהתקרבות הדרגתית תימשך גם ללא פריצת דרך דרמטית. נורמליזציה חלקית בשיתוף פעולה כלכלי, תיירותי וביטחוני עשויה להוות בסיס עתידי להסכם מדיני מלא, אם וכאשר תתגבש בשלות פוליטית מתאימה של הצדדים. ככל שתוגדר נוסחת תמורות סבירה לשני הצדדים, ובייחוד אם תכלול הישגים עבור הפלסטינים, עשוי להתגבש הסדר של נורמליזציה. גם במקרה זה ההסדר יהיה שונה מהמודל של הסכמי אברהם ויותר לרגישויות הייחודיות של הממלכה ולחזון שלה לאזור – חזון של אינטגרציה שבו יש מקום גם לישראל.

מחמד בן זאיד ויצחק הרצוג, 2023

צילום: Anadolu via Reuters Connect

עתיד הסכמי אברהם

כמו במקרים נוספים, הייתה זו איחוד האמירויות שהקדימה את ערב הסעודית גם בהקשר המדיני הישראלי. בהודעה שהפתיעה רבים נתנה אבו דאבי פומבי ליחסים מסוימים שכבר התקיימו בינה ובין ישראל. ביום חמישי, 13 באוגוסט 2020, יצאה הודעה משותפת של ארצות הברית, ישראל ואיחוד האמירויות על כך שישראל ואיחוד האמירויות יחלו במהלך מדיני שסופו נורמליזציה מלאה של היחסים ביניהן.¹⁵⁶ היחסים בין המדינות, וכן עם בחריין שהצטרפה להסכמי אברהם מאוחר יותר, התהדקו בהדרגה עד כי ב־1 באפריל 2023 נכנס לתוקפו הסכם לכינון אזור סחר חופשי (אס"ח) בין ישראל לאיחוד האמירויות – הסכם ראשון מסוגו בין ישראל למדינה ערבית כלשהי. החתימה על הסכמי אברהם הייתה הישג מרשים לדיפלומטיה הישראלית ופריצת דרך בתהליך השתלבותה של ישראל במרחב. עדות לאיתנות של היחסים בין ירושלים לאבו דאבי ניתן לשאוב מהצהרות יוצאות דופן באומץ הדיפלומטי שלהן מצד בכירים אמירויות בזכות הסכמי אברהם, גם בעיצומה של מלחמת חרבות ברזל ועל רקע מראות המלחמה. לדוגמה, כאשר נשאל ד"ר אנואר גרגש, היועץ הדיפלומטי הבכיר לנשיא איחוד האמירויות מחמד בן זאיד, מדוע דבקה איחוד האמירויות בהסכם עם ישראל, הוא אמר כי מדינתו "קיבלה החלטה אסטרטגית (בכינון היחסים עם ישראל), והחלטות אסטרטגיות הן לטווח ארוך".¹⁵⁷

המלחמה בין ישראל לחמאס קלעה את מדינות המפרץ לעמדה מורכבת בשל ההקצנה בדעת הקהל הערבית כלפי ישראל, במציאות שבה לחלקן יחסים דיפלומטיים עם ישראל, ואחרות מנהלות מגעים לקראתם. איחוד האמירויות מאוימת במיוחד מההישגים התודעתיים והצבאיים שתוצאות המלחמה בעזה עלולות להעניק לאסלאם הפוליטי שחמאס מייצג, שכן ההישג שחמאס רשם ב־7 באוקטובר עלול לאשש את טענת האחים המוסלמים, שלפיה בכוחו של האסלאם הפוליטי להצליח היכן שהמשטרים הערביים כשלו. לפיכך הפדרציה חתמה יחד עם כל מדינות המפרץ על 'הצהרת ניו־יורק' (אוגוסט 2025), הקוראת לסיום שלטון חמאס

Joint Statement by the United States, Israel, and the United Arab Emirates, 156
[The White House Archives](#), August 13, 2020.

UAE to maintain 'strategic decision' on Israel ties amid Gaza war: Anwar Gargash, 157
[al-Arabiya](#), January 4, 2024.

ברצועת עזה ולפירוק הארגון מנשקו.¹⁵⁸ עוד דווח כי איחוד האמירויות נתנה לממשל בידן את הסכמתה עוד בראשית המלחמה – לשלוח כוחות מטעמה שישתתפו בכוח רב-לאומי שיפעל ברצועה בתום המלחמה.

שיתופי פעולה אזוריים, שצמחו בהתמדה בתחומי התיירות, העסקים, התרבות והאקדמיה נעצרו מאז 7 באוקטובר 2023, או צומצמו במידה ניכרת. מפגשים בין בכירים ישראלים לעמיתיהם ממרוקו ובחריין הופסקו, והצטמצמו גם מול איחוד האמירויות. יוזמות מרובות צדדים כמו פורום הנגב הוקפאו למעשה; פרויקטי דגל כגון אזור התעשייה גשר הירדן או יוזמת 'מים תמורת אנרגיה' בין איחוד האמירויות, ירדן וישראל הושעו על ידי ירדן בעקבות המלחמה.¹⁵⁹ פורום הגז של מזרח הים התיכון, שבעבר שימש פלטפורמה לדיאלוג אזורי, מתכנס כעת רק לסירוגין. גם יוזמת IMEC עלולה להמשיך ללא ישראל, נוכח חשש מאי-היציבות הביטחונית בעקבות המלחמה.

למרות זאת, עמידות הסכמי השלום בין ישראל למדינות הסכמי אברהם חורגת מהציפיות. ננקטו צעדים דיפלומטיים וסמליים כמו החזרת שגרירים או צמצום קשרים תרבותיים, אך אף ממשלה ערבית לא ביטלה או השעתה את יחסיה עם ישראל, וכולן אישרו מחדש, במעשה ו/או בהצהרה, את הבחירה האסטרטגית בשלום. יתר על כן, היקף הסחר בין ישראל למדינות ההסכמים גדל: עם איחוד האמירויות לבדה עמד היקף הסחר על כ-3.5 מיליארד דולר בשנת 2024, לעומת שלושה מיליארד דולר ב-2023.¹⁶⁰

לצד התקררות היחסים בממד הפומבי, נמשכים ואף מתרחבים שיתופי הפעולה הביטחוניים. מתקפת חמאס המחישה את האיום המשותף מצד שחקנים לא-מדינתיים כמו חמאס וחיזקה את ההבנה בדבר האיום הרחב יותר הנשקף מציר איראן, מה שהשתקף בהגברת שיתוף הפעולה הביטחוני עם ישראל. בשנת 2024 עמד שיעור יצוא הנשק הישראלי לבחריין, לאיחוד האמירויות ולמרוקו על 12 אחוזים מכלל יצוא הנשק – עלייה משמעותית

New York Declaration on the Peaceful Settlement of the Question of Palestine and the 158
Implementation of the Two-State Solution, [United Nations](#), August 6, 2025.

Jordan, Israel, and the UAE sign MoU to advance Project Prosperity, targeting COP 28 159
for implementation plan development, [Israel Ministry of Energy and Infrastructure](#),
November 8, 2022.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס), [ירחון לסטטיסטיקה של סחר חוץ, אפריל 2025](#), 2 במאי 160
2025.

בהשוואה לשלושה אחוזים בלבד מכלל היצוא ב־2023.¹⁶¹ בשנת 2025, יותר משנה לאחר תחילת המלחמה, רכשה מרוקו תותחים ישראליים, ואיחוד האמירויות אירחה תעשיות ביטחוניות ישראליות בתערוכות נשק. התגובה הצבאית האזורית חסרת התקדים להתקפות הטילים והמל"טים מאיראן באפריל 2024 (אם כי בעוצמה פחותה באוקטובר 2024 וביוני 2025), הדגישה את הפוטנציאל להקמת קואליציה ביטחונית אזורית.

עם זאת, הסתמכות יתר על שיתוף פעולה ביטחוני ללא מסגרת פוליטית לגיטימית הופכת אותו לפגיע לשינויים בהנהגה או להתנגדות ציבורית. נראה שההכרזה על סיום המלחמה בעזה העניקה גמישות רבה יותר למדינות המפרץ ואפשרה להן בהדרגה שוב לתת פומבי ליחסיהן עם ישראל, ואף להעמיק את שיתוף הפעולה הביטחוני עימה. בהקשר זה יש לציין את הדיווח על הסכם ביטחוני בשווי 2.3 מיליארד דולר שנחתם בין איחוד האמירויות לבין חברת אלתא בנובמבר 2025 – הסכם שאף כולל שיתוף פעולה בין המדינות בתחום מחקר ופיתוח.¹⁶²

אם מודל הנורמליזציה החלקית יתבסס, הוא עלול לשחזר את השלום הקר של ישראל עם מצרים וירדן – שלום בין ממשלות אך לא בין עמים. הסכמי אברהם נחתמו מתוך ציפייה לתועלות ממשיות: שותפויות טכנולוגיות, צמיחה כלכלית ואינטגרציה דיפלומטית אזורית. אם ציפיות אלה לא יתגשמו תדעך עוד יותר התמיכה שעדיין קיימת, והמשטרים הערביים יאבדו את המוטיבציה לשמר או להרחיב את הנורמליזציה ויחמקו שוב לנוחות של שיתוף פעולה ביטחוני שקט. במצב כזה תיתכן חזרה לקשרים מינימליים ולוויתור על החזון לשינוי אזורי דרך אינטגרציה רחבה. מסכת היחסים שבין ישראל למדינות המפרץ הערביות לא החלה עם החתימה על הסכמי אברהם, אך היא גם לא הגיעה לשיאה עימם. לפנייה עוד דרך לעבור, הצלחות לקצור ואתגרים לצלוח.

מאז מתקפת חמאס ב־7 באוקטובר 2023, תהליך הנורמליזציה בין ישראל לבין שותפותיה הערביות ניצב בפני אתגרים בלתי מבוטלים. אומנם שיתופי הפעולה הצבאיים נמשכו ובמקרים מסוימים אף התהדקו, אך הממדים הפומביים של הנורמליזציה נעצרו או הואטו. הוכח כי המסלול הביטחוני – שמבוסס בעיקרו על אינטרסים אסטרטגיים ארוכי טווח של המדינות – עמיד הרבה יותר בתקופות של חוסר יציבות. הסכמי אברהם, קרי הרובד הגלוי

Emanuel Fabian, *Israeli arms sales break record for 4th year in row, reaching \$14.8 billion in 2024*, [Times of Israel](#), June 4, 2025.

Amir Daftary, *Secret Buyer Revealed in Huge Israel Arms Deal: Report*, [Newsweek](#), December 17, 2025.

של היחסים, שבעבר נתפסו כפריצת דרך היסטורית, עלולים להידרדר למציאות דו־ממדית: שיתוף פעולה ביטחוני יציב, אם כי לרוב סמוי, לצד הידרדרות עד כדי קיפאון אפשרי במישור הגלוי. פיצול זה אינו רצוי, אך גם אינו חסר תקדים. עוד בטרם נחתמו הסכמי אברהם, יחסים ביטחוניים חשאיים היו לרוב התשתית לקשרים של ישראל עם מדינות המפרץ, ושימוש בסיס לפריצות הדרך הדיפלומטיות שבאו אחריהם. שתי "שכבות" אלו שונות מבחינת הרגישות שלהן לזעזועים חיצוניים.

הממד האזרחי של הנורמליזציה רגיש במידה רבה יותר להתפתחויות בסכסוך הישראלי-פלסטיני ומושפע מדעת הקהל הערבית. הסכמי אברהם עמדו בהצלחה במספר סבבי אלימות קצרים בין ישראל לפלסטינים, ומאוקטובר 2023 – במלחמה ממושכת ובשלושה עימותים עצימים בין איראן לישראל, האחרון שבהם ביוני 2025. מדובר בהצלחה לא מבוטלת שאינה מובנת מאליה. ואולם אין זה אומר שלמתרחש בין ישראל לבין הפלסטינים אין השפעה על היחסים בינינו לבין מדינות המפרץ, נהפוך הוא. אחת מהשלכות המלחמה היא שלא ניתן להתנתק לגמרי מההשפעה של המתרחש בזירה הפלסטינית, לא רק על טיב היחסים שבין ישראל למדינות המפרץ אלא אף על סיכויי המשכיותם והצלחתם.

קואליציה אזורית: חזון מול מציאות

הסיוע מצד מדינות ערביות שניתן לישראל בעימותים עם איראן (אפריל ואוקטובר 2024 ויוני 2025) העלה מחדש רעיונות להגברת שיתוף הפעולה האזורי, עד כדי הקמת קואליציה צבאית אזורית הכוללת את ישראל ומדינות המפרץ. יוזמה זו, שכונתה גם "נאט"ו מזרח-תיכוני", מבקשת להתמודד עם האתגרים הביטחוניים המשותפים לאזור, ובראשם האיום מצד איראן ושלוחיה. ואולם נראה שהצדדים לרעיון ניגשים אליו ממניעים שונים: ישראל רואה בו מנוף להתארגנות אזורית נגד איראן ושלוחיה; ארצות הברית מבקשת בין השאר לייעל ואף להפחית את נוכחותה האסטרטגית באזור, ולהעביר אחריות לבעלות בריתה; ואילו מדינות המפרץ שואפות למינוף ההצטרפות לצורך קבלת ערבויות ביטחוניות רשמיות מוויינגטון, ולעשות כן מבלי שהן מתגרות באיראן.

יכולתה של ישראל להתמודד בהצלחה יחסית עם מטחי הטילים והכטב"מים האיראניים קשורה במישרין להידוק שיתוף הפעולה הצבאי בין ישראל לשכנותיה הערביות בחסות אמריקאית. בהקשר זה, משמעותית לא פחות מהחתימה על הסכמי אברהם הייתה העברת ישראל לאחריות פיקוד המרכז של צבא ארצות הברית בספטמבר 2021.¹⁶³ מהלך זה סימן באופן מובהק את השתלבותה של ישראל במארג הביטחוני האזורי יחד עם מדינות המפרץ. הוא כולל שיתוף פעולה ביטחוני דה פקטו בין ישראל למדינות ערביות מתונות, הנשען על תשתית אמריקאית רחבה: בסיסים אמריקאיים פרוסים במרבית מדינות המפרץ, ארצות הברית מספקת את עיקר הציוד הצבאי והמערכות ההגנתיות למדינות אלו, והסיוע המודיעיני והטכנולוגי האמריקאי שוטף ומתמשך. האירועים הביטחוניים של השנתיים האחרונות המחישו זאת באופן מובהק. שיגורי הטילים לעבר ישראל באפריל ובאוקטובר 2024 וכן ביוני 2025 חשפו את דבר קיומה של תשתית מבצעית אזורית הדוקה שנבנתה בחשאי. מדינות המפרץ ובייחוד ערב הסעודית מציעות לישראל עומק אסטרטגי נכבד, שבלעדיו לא יכלה להתמודד עם מטחי הטילים והכטב"מים מאיראן במידת הצלחה דומה. לאחר שכנוע מצד ארצות הברית ניאותה ערב הסעודית לסייע בעקיפין לישראל, להצטרף אד הוק ולסייע, לדוגמה, בירות טילים ששוגרו לישראל (גם על ידי חיל האוויר שלה וגם על ידי

Seth J. Frantzman, *US Central Command absorbs Israel into its area of responsibility*, 163 [Defence News](#), September 7, 2021.

מתן היתר לחיל האוויר האמריקאי לפעול בשטחה), בעוד קטר חלקה מידע מודיעיני שסייע בידועין להגנה על ישראל, למרות היעדר קשרים רשמיים והמחלוקות בינה לבין ישראל.¹⁶⁴ מדינות המפרץ לא הודו בפומבי כי היה להן חלק אקטיבי, גם אם עקיף, בהגנת ישראל, אלא טענו כי בכך הן פעלו לשמור על ריבונותן. היכולת לטפל במקביל באיומים רבים מצביעה על רמה גבוהה של תיאום ביטחוני בין ישראל לבין מדינות המפרץ תחת מטרייה אמריקאית, הגם שבהיעדר מסגרת רשמית, הקשר נתון לשיקולים פוליטיים וללחצים ציבוריים.¹⁶⁵

אף שמדינות ערב מרכזיות גינו את המלחמה ברצועת עזה, הן הרחיבו בשקט את שיתוף הפעולה הביטחוני עם הצבא הישראלי. כך עולה גם ממסמכים צבאיים אמריקאיים שפורסמו בעיתון וושינגטון פוסט. הודות לצירוף ישראל לפיקוד המרכז האמריקאי בתיווך ארצות הברית, נפגשו קצינים בכירים מישראל ומשש מדינות ערב לתכנון צבאי אופרטיבי משותף בבחריין, מצרים, ירדן וקטר, כך נאמר במסמכים.¹⁶⁶

קטר הייתה אחת המדינות שחיזקו בשקט את קשריה הצבאיים עם ישראל, ושבתחומה נפגשו בשנים האחרונות בכירים ישראלים וערבים. המסמכים מצביעים על כך שהאיום האיראני היה המניע העיקרי להידוק הקשרים, בתיווך צבא ארצות הברית. המסמכים שדלפו מצביעים כי תוכנית ההגנה האווירית האזורית נגד טילים וכטב"מים איראניים עברה משלב רעיוני ליישום. ב־2024 חוברו רבות מהמדינות למערכות אמריקאיות המאפשרות שיתוף מידע בזמן אמת, כולל תמונת מכ"ם אזורית משותפת. המסמכים מצביעים גם על יוזמות עתידיות, בהן הקמת 'מרכז סייבר אזורי משולב' עד סוף 2026 ו'המרכז למיזוג מידע', לתיאום מהיר של מבצעי השפעה ולוחמת מידע.

המסמכים שהודלפו לתקשורת למעשה מפרטים את שלבי הקמתה של מסגרת חדשה לביטחון אזורי (Regional Security Construct) שבה משתתפות לצד ישראל, קטר, בחריין, מצרים, ירדן, ערב הסעודית ואיחוד האמירויות. כוית ועומאן הוגדרו "שותפות פוטנציאליות" שהשתתפו בתדרכים. החשאיות אפשרה למדינות המפרץ להמשיך במדיניות הכפולה שלהן – לשתף פעולה עם ישראל בחשאי ולגנות אותה בפומבי. בהתאם לרגישויות

John Hannah and Ari Cicurel, *Forged Under Fire: Middle East Air Defense After Iran's 2024 Attacks on Israel*, [Jewish Institute for National Security of America \(JINSA\)](#), June 4, 2025.

Matt Bradley, *An uneasy alliance of Arab states helped defend Israel from Iran. Their resolve may soon be tested*, [NBC News](#), April 16, 2024.

David Kenner, Arab states expanded cooperation with Israeli military during Gaza war, files show, [The Washington Post](#), October 11, 2025.

הפוליטיות נכתב במסמכים כי השותפות "אינה מהווה ברית חדשה", וכל הפגישות יתקיימו "בחסיון מלא".¹⁶⁷ למרות הישגים אלו נתקל שיתוף הפעולה ביניהן לבין ישראל בתקרת זכויות. מדינות המפרץ, ובעיקר ערב הסעודית ואיחוד האמירויות, אינן מעוניינות להיכנס למחויבות חד-משמעית, לברית רשמית שתחשוף את שיתוף הפעולה שלהן עם ישראל לעיני כול, ואשר תכפה עליהן להתערב בסכסוכים שאינם בליבת האינטרסים שלהן, או שתעשה אותן צד לסכסוך לא להן. כלל לא בטוח שישראל רוצה בכך, משום שזה יגביל גם את חופש הפעולה שלה. מה ניתן לעשות? קואליציה או מערך אזורי עמום צריך ויכול להיות תחום לטיפול באתגרים ברורים: הגנה אווירית משולבת מול טילים וכטב"מים, ביטחון ימי בים האדום ובמפרץ, הגנת סייבר ושיתוף במודיעין – כל אלו נושאים שבהם קיים כבר היום שיתוף פעולה בלתי רשמי, שיכול לקבל הכרה מוסדית בהובלה אמריקאית.

מדינות המפרץ מציבות בראש סדר העדיפויות שלהן את יציבותן הפנימית ופיתוח הכלכלי. יתר על כן, מאז תחילת העשור בולט מאמץ מפרצי לגבש מדיניות של דטנט עם איראן, מתוך הבנה שהעימות עימה מסכן השקעות, תיירות ושגשוג אזרחי, ובכל מקרה אין ביכולתן להתמודד עימה צבאית. פגיעות החות'ים והאיראנים במתקני נפט בעשור האחרון, בשילוב תגובות רפות מצד ארצות הברית, רק חיזקו את ההבנה שאין להסתמך על הרתעה והגנה אמריקאית בלבד. לכן, במקביל לחיזוק שיתוף הפעולה עם ארצות הברית וישראל, ימשיכו מדינות המפרץ גם בעתיד לשמר יחסים תקינים ככל האפשר עם איראן, למורת רוחה של ישראל. זאת ועוד, הפגנת הכוח הישראלית באזור מאז 7 באוקטובר 2023 המחשישה לעולם הערבי לא רק את גבולות העוצמה האיראנית אלא גם את העליונות הישראלית. הפעולה הישראלית נגד איראן ביוני 2025 הדגימה גם את יכולותיה הצבאיות כבדות המשקל של ישראל. עם זאת, בראיית מדינות המפרץ עליהן להישאר ניטרליות, משום שאיראן ממשיכה בשלה ועימות נוסף עימה הוא רק שאלה של זמן. הפחד מפני הסלמה כוללת וקריסת הפיוס עם איראן ממשיך לפיכך להכתיב קווים אדומים גם ביכולתן להתקדם מול ישראל.¹⁶⁸

כיצד נתפסת ישראל במדינות המפרץ לאחר העימותים שלה עם איראן? אחד העיתונאים הבולטים בערב הסעודית סיפק הצצה לדימוי העוצמה הישראלי ולדילמות של מדינות

Kenner, Arab states expanded cooperation. 167

Majid Rafizadeh, *Iran-Israel ceasefire: The Gulf must remain neutral ground*, al-Arabiya, 168 June 24, 2025; Abdulrahman al-Rashed, *The end of a confrontation or just a break?*

al-Arabiya, June 30, 2025.

המפרץ באשר אליה. במאמר נוקב מצביע עבד אל-רחמאן אל-ראשד על האיומים שבהפיכת ישראל ל"שוטרת" של האזור:

כיום נוכחותה של ישראל רחבה מתמיד, והיא עומדת מאחורי שינויים גיאופוליטיים דרמטיים שבאו אחרי 7 באוקטובר. כיצד ישראל רואה את עצמה כעת? נראה כי במצב הנוכחי ישראל אינה צפויה להסתפק בתפקידה הישן, אלא תחפש תפקיד אזורי התואם את יכולותיה הצבאיות. [...] לראשונה בהיסטוריה המודרנית שלה, אין כוח אזורי שמאיים על ישראל ומסוגל לפעול נגדה. אפילו איראן, לאחר הרס יכולותיה ההתקפיות, אינה יכולה לעשות זאת. משוואה זו עשויה להשתנות בעתיד אם איראן תצליח לבנות מחדש את כוחה הפנימי והחיצוני, אך לעת עתה זה נראה לא סביר. עם הנסיבות המשתנות, גם האסטרטגיה של ישראל משתנה. היא כבר לא רוצה להיות רק "משמר הגבול", היא רוצה להיות שחקנית התקפית באזור. [...] לפי שעה יש שתי אפשרויות לגבי עתידה של ישראל. אפשרות ראשונה – ישראל תפעל בכוח לשימור הסטטוס קוו החדש והיציבות, תוך שימור השלום עם שכנותיה על ידי הרחבת היחסים עם שאר העולם הערבי [...] האפשרות השנייה – ישראל, מתכוונת להשתמש בעליונותה הצבאית כדי לעצב מחדש את האזור על סמך חזונה הפוליטי והאינטרסים שלה, דבר שעלול להוביל לעימותים נוספים. למדינות האזור יש חששות ארוכי טווח בנושא זה [...] מתקפת חמאס שחררה את ישראל מכבליה והציבה אותה במקום מרכזי יותר מאי פעם במשוואה האזורית. אם כך, האם ישראל שואפת לדוקיום אזורי, או שמא היא מתכוונת למנות את עצמה למשטרת האזור?¹⁶⁹

היכולות המבצעיות והטכנולוגיות שיש לא הפגינה במתקפה על איראן – תזכורת לפער המהותי שנותר בינה לבין ישראל – מעוררות חשש מסוים במדינות המפרץ. דיפלומטים ופובליציסטים הביעו חשש מהדומיננטיות הצבאית שיש לא מבססת באזור על חשבון הציר האיראני שנחלש, וממה שהוא בראייתם פזיזות ופעילות לא מרוסנת בזירות האזוריות השונות.¹⁷⁰ ככלל, מאמרי המערכת בעיתוני המפרץ תיארו את ישראל ככוח הגמוני עולה והצביעו על הניגוד החד בין גישתה הצבאית של ישראל לגישה הדיפלומטית הזהירה של

Abdulrahman al-Rashed, *Is Israel the region's new police?* [al-Arabiya](#), August 1, 2025. 169
Adrian Blomfield, 'Bibi is beyond restraint': Gulf states fear Israel's unchecked power, 170
[The Telegraph](#), June 26, 2025.

מדינות המפרץ.¹⁷¹ מדינות המפרץ רואות בפעולות ישראל באזור פוטנציאל לסכן גם אותן (למשל בעימות הישראלי עם המורדים החות'ים בתימן מעבר לגבול). מנהל מכון המחקר האמירי 'בחותר', מחמד בהרון, סיכם הלך רוח זה: "ישראל הפכה למקור המרכזי לחוסר יציבות באזור – תפקיד שפעם היא חלקה עם איראן".¹⁷²

העימות האחרון בין ישראל לאיראן ביוני 2025 לא היווה הפתעה אסטרטגית למדינות המפרץ הערביות. הגם שהן ניסו להניא את הנשיא האמריקאי דונלד טראמפ מתמיכה בפעולה צבאית ישראלית נגד איראן, בשנים האחרונות הן נערכו לאפשרות של מלחמה בין שתי היריבות האזוריות. הן נערכו לכך מבחינה מדינית וצבאית, תוך שהן מאזנות בין חיזוק היכולות הצבאיות שלהן, בעיקר באמצעות שיתוף הפעולה עם ארצות הברית, לבין שמירה על דימוי של ניטרליות. מטרת מלאכת האיזון העדינה בין הפן הצבאי למדיני הייתה לנסות להרחיק עצמן ככל האפשר מקו האש – לקח גם מהמתקפה האיראנית על ערב הסעודית בשנת 2019, שהתרחשה על רקע מתיחות בין איראן לארצות הברית. במהלך 'מלחמת 12 הימים' הביעו כל שש המדינות המפרץ דאגה מפני גלישת האלימות לשטחן, פרסמו גינויים נגד ישראל והדגישו את עמדתן הניטרלית. הגינויים – גם מצד מדינות החתומות על הסכמי אברהם – לא נבעו מהזדהות עם טהראן אלא מרצון מובהק לשמור על ביטחון ולהעביר מסר של אי-מעורבות.¹⁷³

העימות בין איראן לישראל העמיד את אסטרטגיית הדטנט שלהן עם איראן בפני מבחן אולטימטיבי: התרחבות הלחימה אליהן עלולה הייתה לפגוע ביציבותן ולהסב נזק לתהליכי הפיתוח הכלכלי המואצים של כל אחת מהן. לפיכך הן ביקשו מארצות הברית להימנע מלתקוף את איראן ישירות משטחן, כדי שלא ייחשבו שותפות לתקיפה, ולחצו עליה לא להרחיב את תקיפותיה מעבר לאתרי הגרעין. על ישראל לחצו לא לפגוע במתקני הנפט האיראניים, שמא תהיה זו אמתלה עבור איראן לפגוע בתגובה במתקני הנפט שבשטחן. הן בשל החשש לביטחון שלהן והן כחלק ממאמציהן למצב עצמן כשחקניות חיוניות בזירה האזורית, מדינות המפרץ מיהרו להפעיל מאמצים דיפלומטיים לתיווך בין איראן לארצות הברית במטרה לעצור את ההסלמה. אומנם קטר היא זו שלבסוף מילאה את תפקיד

A volatile Middle East cannot afford more games of tactical ambiguity, [The National](#), 171 July 4, 2025.

The Arab world thinks differently about this Iran war, [The Economist](#), June 17, 2025. 172
Khitam Al Amir, *GCC condemns Israeli aggression on Iran, warns against escalation*, 173 [Gulf News](#), June 17, 2025.

המתווכת הראשית להפסקת האש, הודות לאמון שהיא זוכה לו הן בקרב הממשל האמריקאי של הנשיא טראמפ והן בקרב ההנהגה האיראנית, אך גם ערב הסעודית ועומאן שימשו את הצדדים להעברת מסרים.

התקיפה האמריקאית על מתקני הגרעין של איראן ביוני 2025 נתפסת בחיוב במדינות המפרץ מכמה טעמים, גם אם זה לא נאמר בפומבי. ראשית, התקיפה הראתה כיצד מסוגלת ארצות הברית לפעול באזור ולעזור לבעלת בריתה גם ללא התחייבות לנוכחות צבאית קבועה מצידה – מודל אידיאלי למדינות המפרץ, שמצד אחד רוצות בהגנה האמריקאית, אולם רגישות לנוכחות צבאית זרה בשטחן. בו בזמן, מדינות המפרץ מודעות להתנגדות הקיימת בארצות הברית, כולל בתוך ממשל טראמפ עצמו, למעורבות צבאית ממושכת, ומבינות שאינן יכולות לבטוח בכך שבסופו של דבר ארצות הברית תעמוד לצידן. העימות חשף את היותה של איראן איום מתמיד על מדינות המפרץ. למרות שהתרשמו מהיכולות הצבאיות שהפגינה ישראל, הן נותרו ספקניות בדבר היכולת להביא לשינוי המדיניות האיראנית, וקראו לאיראן לפעול כדי לבנות מחדש את האמון עימן.¹⁷⁴ הן עוקבות אחר מצבו של המשטר האיראני. לאחר שנים רבות בהן עמלו על שיפור היחסים עם איראן, הן חוששות מעליית גורמים קיצוניים יותר בה או מגלישתה לחוסר יציבות פוליטית שתקרין גם עליהן. מלחמת 12 הימים בין ישראל לאיראן הציבה את מדינות המפרץ כביכול בצומת הכרעה: האם להמשיך בניווט העדין בין טהראן לווינגטון או להעמיק את שותפותן עם המערב וישראל – גם במחיר עימות עם איראן? במציאות זו נדרשות המדינות לבחון מחדש את זהותן האזורית, את שותפויותיהן ואת תפקידן בעיצוב סדר ביטחוני חדש במזרח התיכון. יתכן שאילו בחרה איראן להגיב בעוצמה למתקפה הישראלית ולפגוע באופן ניכר בשטחן של מדינות המפרץ, הדילמה שלהן הייתה מוחשית יותר. אם למשל היו נפגעים מתקנים חיוניים בשטחן באופן נרחב, הדבר עלול היה להביא להסלמה כוללת, שהייתה מאלצת את מדינות המפרץ לנקוט עמדה ברורה יותר. בל נטעה, גם אם הן אינן מודות בכך בפומבי, המתקפה הישראלית-אמריקאית על מתקני הגרעין נתפסת בחיוב בקרב מדינות המפרץ. היא הסתיימה באופן אידיאלי מבחינתן, בשל ההתפתחויות הבאות:

- **היחלשותה של איראן.** תוכנית הגרעין והטילים של איראן – איום הייחוס המרכזי על המדינות – נפגעה עד מאוד, וכן יכולתה להפעיל מערך יעיל של שלוחים במזרח התיכון. נחשפה חולשתה הקונונציונלית של איראן, ובמקביל עליונותה הצבאית והטכנולוגית

UAE official calls on Iran to rebuild trust with Gulf neighbours, [The National](#), June 28, 174 2025.

של ישראל בשדה הקרב – וכל זאת ללא פתיחה של מערכה אזורית רחבה וללא פגיעה ביצוא הנפט והגז מהמפרץ, שרבים חזו כי תביא למשבר אנרגיה עולמי.

• **חיזוק מעמדה של ארצות הברית.** ארצות הברית הראתה נכונות להפעיל כוח צבאי נגד איום אזורי, לממש את התחייבויותיה ולסייע לבעלת ברית שלה תוך חיזוק מעמדה האזורי. עניין זה עשוי להגביר את ביטחונם של מנהיגי מדינות המפרץ במחויבות האמריקאית לביטחונן, ולחזק את היחסים עימה.

• **המדינות לא נפגעו.** למרות התעצמות הקונפליקט ולמעט ירי איראני סמלי לעבר בסיס פיקוד המרכז האמריקאי בקטר, לא הייתה פגיעה כלשהי בשטחן של מדינות המפרץ או באינטרסים שלהן. המתקפה האיראנית על קטר, שבמסגרתה שיגרה איראן טילי קרקע-קרקע לבסיס אל-עודייד, הייתה מדודה וסמלית, ואף דווח כי ניתנה אזהרה איראנית מבעוד מועד לקטרים. זוהי תזכורת לפגיעותן של מדינות המפרץ על רקע הסכסוך הישראלי-איראני שטרם הסתיים.

בהתחשב במציאות האזורית הנוכחית, אין לצפות בשלב זה להקמת ברית צבאית רשמית שתכלול את ישראל, ארצות הברית ומדינות המפרץ. עם זאת ניתן להניח תהליך הדרגתי, שיתבסס על שיתופי הפעולה החשאיים הקיימים ויתפתח בהמשך למסגרות פומביות חלקיות. תהליך כזה חייב להמשיך להתבסס על הובלה אמריקאית. בשלב הראשון יש למקד את שיתופי הפעולה בתחומים בעלי פוטנציאל להסכמה, כגון הגנה אווירית, מודיעין וסייבר, ולא לנסות ליצור ברית הגנה כוללת שתיתפס כצעד אנטי-איראני מובהק. לצד זאת, התקדמות בערוץ הישראלי-פלסטיני תוכל להעניק למדינות המפרץ לגיטימיות ציבורית ופוליטית לנהל קשרים גלויים עם ישראל.

העימות המתמשך בין איראן לישראל ממחיש את הדילמה המובנית במפרץ כלפי ישראל: מצד אחד, צורך ממשי בפעולה מול אינטרסים משותפים; מצד שני, רגישות פוליטית וציבורית עמוקה בסוגיה הפלסטינית וצורך מובנה לשמור על יחסים תקינים עם איראן מחד גיסא, ועם ארצות הברית וישראל מאידך גיסא. הנשיא טראמפ עשוי להביא רוח חדשה ולהחיות יוזמות שנבלמו בממשל ביידן, אך הבסיס לקואליציה אמיתית מחייב מהלך מתואם, מדורג ומגובה בהבנות עמוקות – אסטרטגיות, פוליטיות ותרבותיות. ככל שמדינות המפרץ ישתכנעו שהן יזכו להגנה מצד ארצות הברית אם ביטחונן יעמוד בסכנה, כך יגבר הסיכוי שהן יסכימו להגביר את שיתוף הפעולה הקיים עם ישראל.

מדינות המפרץ לא ישנו את מדיניותן הזהירה כלפי איראן, הן לא יבחרו צד באופן פומבי ולא יתייצבו נגד איראן. חששן מאיראן לא פג, ובראיתן סיבוב נוסף של ישראל ו/או ארצות הברית מול איראן אפשרי בעתיד הלא רחוק, בפרט אם המשטר האיראני החבול יבקש להאיץ את פיתוח הגרעין. לנוכח הערכה זו סביר להניח כי מדינות המפרץ לא יראו הכרח לשנות את מדיניות האיזון העדין ואת אסטרטגיית הדטנט שהן מובילות בשנים האחרונות. יתרה מכך, יש עדויות על חשש מסוים מישראל, לאחר שפעלה לשינוי מאזן העוצמה האזורי לטובתה. מדינות המפרץ מכירות בחולשתן ואינן רוצות לראות הגמוניה ברורה במזרח התיכון, לא איראנית ולא ישראלית.

האתגר שמציבה קטר לישראל

המפגשים המתועדים הראשונים בין בכירים ישראלים לקטרים החלו בקבוצות העבודה שקמו בעקבות ועידת מדריד (1991). החתימה על הסכמי אוסלו הקלה על הקטרים להיפגש בפומבי עם ישראלים והביאה אותם ליזום את הפגישה הראשונה בין שר החוץ דאז שמעון פרס לעמיתו הקטרי חמד בן ג'אסם א־ת'אני, במעונו הפרטי של שגריר קטר בווינגטון ב־1993. הפגישות נמשכו בשנים לאחר מכן, אולם שיאם של היחסים הפומביים בין ישראל לקטר היה פתיחת הנציגות המסחרית הישראלית בדוחה ב־1996 – שלמעשה תפקדה כשגרירות לכל דבר ועניין – וביקור שמעון פרס באותה שנה באמירות בפעם הראשונה.¹⁷⁵ בנציגות לא הונף דגל ישראל, אך לראש הנציגות מונה הדיפלומט המוערך סמי רבל, המכהן כיום כשגריר ישראל בבחריין.

כמו מרוקו, עומאן ותוניסיה, גם קטר סגרה את הנציגות הדיפלומטית שלה בישראל בשנת 2000 בתגובה לפרוץ האינתיפאדה השנייה, אך בניגוד לשלוש האחרות, היא חידשה את היחסים במהרה. במקביל נמשכו ביקורים חשאיים של בכירים ואנשי עסקים ישראלים בקטר, והועברו מסרים הדדיים. ישראל אף שקלה לרכוש גז טבעי מקטר והתנהלו מגעים בעניין. בשנים לאחר מכן הנושא עלה שוב, כאשר שרת החוץ ציפי לבני ביקשה לקדם את הנושא וסיכמה עם עמיתה הקטרי בחינה של יבוא גז קטרי לישראל. מצד ישראל היו אלו בעיקר שרי החוץ שמעון פרס וציפי לבני שפעלו בנחישות לשדרוג היחסים בין ירושלים לדוחה. קטר מצידה, למרות לחצים מצד איראן ומצד שכנותיה הערביות וכחלק ממדיניות החוץ הייחודית שלה, לא חששה להבליט את קשריה עם ישראל. היא אף ראתה בכך יתרון לאור ההשפעה שנתנה לה מעורבותה בזירה הפלסטינית והקרדיט שקיבלה בשל כך מארצות הברית.¹⁷⁶

יחסי ישראל וקטר נמשכו מאז, אם בגלוי ואם בחשאי, כאשר באופן פומבי שתי המדינות עומדות משני צידי המתרס, בוודאי מאז 7 באוקטובר 2023. על רקע זה, התקיפה הישראלית החריגה ב־9 בספטמבר 2025 נגד בכירי הנהגת חמאס חוץ בדוחה מסמנת נקודת מפנה ביחסים. מעבר למטרות הישירות של התקיפה, היא ככל הנראה גם ביקשה לערער את אחד מעמודי התווך במדיניות החוץ הקטרית – הצגת עצמה כמתווכת ניטרלית ולגיטימית.

¹⁷⁵ Jamal Rihawi, *Peres signs economic accord in Qatar*, [UPI](#), April 2, 1996.

¹⁷⁶ פודה, **מפילגש לידועה בציבור**, עמ' 591.

קטר מיהרה לגנות את "הפגיעה בריבונותה" ואת היות התקיפה אקט של "טרור מדינתי".¹⁷⁷ ואולם קטר חזרה במהרה לתווך במשא ומתן בין ישראל לחמאס לשחרור החטופים הישראליים, מחשש שייפגע מעמדה, התלוי במידה רבה בהמשך תפקודה כמגשרת ומפייסת. בכך נחשפה השניות ביחסי ישראל-קטר, השונים במהותם מהיחסים שהתפתחו בין ישראל למדינות אחרות במפרץ: מעל פני השטח גיבויים חריפים ותדמית של עימות בין הצדדים, אולם מתחת לפני השטח צורך הדדי נמשך בשימור ערוצי קשר, גם אחרי תקיפה חריגה כזו. התפתחויות אלו התקיימו על רקע הפרשה שנודעה בישראל בשם "קטר גייט". עיתון הארץ חשף בנובמבר 2024 את הפרשה, המתמקדת בחשד כי גורמים בלשכת ראש הממשלה קיבלו כספים מקטר או ממתווכים מטעמה, שנועדו לקדם את תדמיתה ולהשפיע על כלי תקשורת ודעת קהל במסגרת פרויקט 'מגדלור'. לפי החקירה המסרים שהופצו נועדו גם לערער את מעמדה של מצרים כמתווכת, תוך הבלטת קטר כמתווכת מרכזית מול חמאס.¹⁷⁸ המשטרה והשב"כ חוקרים חשדות לעבירות של מגע עם סוכן זר, הלבנת הון, עבירות מס ואף עבירות ביטחוניות. למעשה הפרשה נותרה פתוחה, ללא כתבי אישום רשמיים בשלב זה, אך עם צעדי חקירה משמעותיים. במישור המדיני, עצם החשד למעורבות קטר בהעברת כספים והפעלת קמפינים תודעתיים בישראל חושף את מידת ההשפעה שגורמים זרים מנסים להשיג בזירה הפנימית, בפרט במדינה הנמצאת בעיצומה של מלחמה וזקוקה לערוצים רגישים לניהול מדיניות חוץ. הדבר מציב גם סימן שאלה על טוהר התהליך הדיפלומטי של קטר, שממלאת תפקיד מרכזי כמי שתיווכה בעסקאות חטופים.

קטר נקשרה בשנים האחרונות לניסיונות השפעה דומים בזירה הבינלאומית, שבבסיסם האשמות בדבר מתן כספים וטובות הנאה בתמורה לאימוץ מדיניות שמטיבה עם קטר. לדוגמה, באיחוד האירופי נחשפה בשנת 2022 פרשה שבמסגרתה נחקרה חברת הפרלמנט היוונית אווה קיילי בחשד שקיבלה כספים ומתנות ממאוריטניה, ממרוקו ומקטר, במטרה לקדם עמדותיהן במוסדות האיחוד.¹⁷⁹ הפרשה טלטלה את הפרלמנט האירופי והובילה להשעייתה של קיילי ולהגשת כתבי אישום על שחיתות ושוחד. בארצות הברית הורשע

Prime Minister and Minister of Foreign Affairs Says Qatar Will Not Tolerate Infringement on its Sovereignty, Describes Attack as State Terrorism, [Qatar Ministry of Foreign Affairs](#), September 10, 2025.

178 בר פלג ועומר בן יעקב, "קטר חיונית, מצרים בעייתית", כך נמשך הקמפיין הקטארי במהלך המלחמה עד שנמחק מן הרשת, [הארץ](#), 19 במאי 2025.

Sania Mansoor, The Qatar Corruption Scandal Is Rocking the European Parliament, [Time](#), December 14, 2022.

הסנאטור הבכיר רוברט מננדז, שכיהן כיו"ר ועדת החוץ בסנאט, בקבלת טובות הנאה ומתנות מגורמים זרים, בהם מצרים וקטר, כדי לקדם אינטרסים כלכליים ודיפלומטיים.¹⁸⁰ המקרים הללו מציירים תמונה רחבה יותר של אסטרטגיית השפעה קטרית, הנשענת לא רק על דיפלומטיה וכלכלה אלא גם על מגעים ישירים ושנויים במחלוקת עם מקבלי החלטות במערב.

למרות חומרת פרשות אלו, לא נראה שהן פגעו מאוד במעמדה ובמשקלה הבינלאומי של קטר או בקשריה עם האיחוד האירופי וארצות הברית, ונראה שהם רק התחזקו עם השנים. כיצד ניתן להסביר זאת? לשם כך יש לחזור בזמן לשנת 1995. כאשר חמד אל-ח'ליפה את'אני עלה לשלטון (לאחר שסילק את אביו מהשלטון בהפיכת חצר) הוא החל לנצל את ההכנסות האדירות מיצוא גז טבעי שהחלו לזרום, ואימץ מדיניות חוץ שנועדה לחזק את מעמדה של קטר בזירת המפרץ בעיקר מול ערב הסעודית, שכנתה הגדולה והדומיננטית, וכן בעולם הערבי ובזירה הבינלאומית. מאז נוקטת קטר מדיניות חוץ עצמאית מבוססת גידור (Hedging), שבמרכזה היכולת של קטר לכאורה "לדבר עם כולם".¹⁸¹ עושרה הרב (התוצר לנפש הוא מהגבוהים בעולם, בשל אוצרות הטבע ומיעוט האוכלוסייה) וקשריה עם ארצות הברית – שהתחזקו בהדרגה מאז – אפשרו לאמירות הקטנה לפעול בחופשיות יתרה בזירה הבינלאומית ולקשור קשרים עם צדדים שונים, חלקם מתחרים ואף אויבים זה לזה. למרות היותה מדינה קטנה בשטח ובאוכלוסייה ילידית (כ־300 אלף אזרחים), קטר מפעילה השפעה בינלאומית רבה. ניסיונה לנקוט מדיניות חוץ עצמאית לא היה חלק, וכלל לפחות ניסיון הפיכה אחד בתמיכה חיצונית ב־1996 (שלא לציטוט, קטרים מאשימים את ערב הסעודית כמי שעומדת מאחורי ניסיון ההפיכה), סכסוכי גבול שהביאו לשפיכות דמים, חרם דיפלומטי מצד שכנותיה ב־2014 ומצור מדיני וכלכלי מצד 'הרביעיה הערבית' (ערב הסעודית, איחוד האמירויות, בחריין ומצרים), שנמשך בין 2017 ל־2021.¹⁸²

Andrew Bernard, *In latest indictment, Sen. Bob Menendez accused of receiving Qatari bribes*, [JNS](#), January 3, 2024.

181 "אנחנו לא יוצרים אויבים", אמר שר החוץ של קטר, ח'אלד בן מוחמד אל-עטיה, בראיון נדיר. "אנחנו מדברים עם כולם. אנחנו לא יכולים לשנות גיאוגרפיה – זה בטוח – אז כל מי שנמצא בסביבה הגיאוגרפית שלנו צריך להיות חבר קרוב שלנו". מתוך *Rajiv Chandrasekaran, Qatar's friends-with-everyone approach rankles some of its Persian Gulf neighbours*, [The Washington Post](#), October 4, 2014.

Yoel Guzansky, *Lines Drawn in the Sand: Territorial Disputes and GCC Unity*, 182 [Middle East Journal](#), 70(4), 543-559, 2016.

עוצמתה המדינית של קטר נשענת על משאבי הטבע שבשטחה. יש לה מאגרי נפט, אך עיקר עושרה מגיע מהיותה שחקנית מרכזית בתחום הגז הטבעי. האמירות נמנית עם שלוש היצואניות הגדולות בעולם ולה עתודות שהן שניות בגודלן רק לרוסיה ולאיראן. מרבית עתודות הגז שברשותה מופקות מ'השדה הצפוני', שהוא מאגר הגז הימי הגדול בעולם (קטר חולקת אותו עם איראן). שדה הגז גדול כל כך ששטחו כמחצית משטחה של קטר. בזכות חוזים ארוכי טווח לאספקת גז עם מדינות מרכזיות דוגמת סין היא נהנית מיציבות כלכלית ומהשפעה גיאופוליטית ניכרת. בעקבות המלחמה באוקראינה הפכה קטר לספקית מרכזית ליבשת אירופה, והיא ממשיכה להרחיב את השפעתה הגלובלית באמצעות תשתיות מתקדמות ויכולות הפקה גבוהות. יתר על כן, עוצמתה של קטר כספקית אנרגיה עולמית צפויה לגדול, ועימה גם כוחה הדיפלומטי, עם ההגדלה הצפויה ביכולת הפקת הגז שלה. קטר רואה במשאבי הטבע שלה נכס מרכזי שיש להשקיע בו, ומתכוונת להכפיל את תפוקת הגז הטבעי הנוזלי שלה מ-77 מיליון טונות בשנה ל-142 מיליון טונות עד סוף שנת 2030.¹⁸³

קטר עושה שימוש מושכל במשאבי הטבע שלה כאמצעי לקידום השפעתה המדינית. באמצעות יצוא אנרגיה בקנה מידה רחב – ברשותה צי מכליות הגז הגדול בעולם – וחתימה על חוזים ארוכי טווח עם מדינות ועם תאגידי ענק באירופה ובאסיה, היא מבטיחה לעצמה מנופי לחץ ודיאלוג מדיני רציף גם עם יריבים פוליטיים. עדות לעוצמה המדינית שמעניקים משאבי הטבע שברשותה ניתן לראות באיום הקטרי להפסיק את יצוא הגז הטבעי הנוזלי לאירופה ביולי 2025, בעקבות חקיקת הדירקטיבה האירופית החדשה לאחריות סביבתית וחברתית של תאגידים (CSDDD). החוק מחייב חברות גדולות לוודא כי שרשראות האספקה שלהן אינן פוגעות בזכויות אדם או בסביבה – אחרת ייקנסו. בתגובה שלח שר האנרגיה הקטרי מכתב שבו הזהיר כי אם לא יבוצעו שינויים בחוק, קטר תשקול "לייצא את הגז שלה לשווקים חלופיים" מחוץ לאירופה.¹⁸⁴ השר הקטרי טען שהדירקטיבה פוגעת באינטרסים של קטר ובכלכלתה, הנשענת כמעט לחלוטין על יצוא גז ונפט. האיחוד האירופי מצוי בדילמה: הוא רוצה לשמור על מחויבותו לערכים סביבתיים וזכויות אדם, אך גם תלוי בגז הקטרי מאז שהפחית את יבוא הגז מרוסיה.

183 *Qatar to Up LNG Production Capacity to 142 Million Tons Per Year by 2030, Says Minister of State for Energy Affairs*, [Qatar News Agency](#), February 25, 2024.

184 Ariel Cohen, *Europe Isolated: Qatar Threatens Natural Gas Embargo Against The EU*, [Forbes](#), August 7, 2025.

עושרה הרב של קטר הופך אותה לאחת מהמדינות העשירות בעולם ומסייע לה להגביר את נוכחותה בזירה הבינלאומית. קטר הייתה מעורבת לאורך השנים בכ־20 זירות סכסוך – בין השאר בניסיונות תיווך בוונצואלה, לבנון, איראן, אפגניסטן וזירות רבות נוספות.¹⁸⁵ למרות שמאמצי התיווך שלה לא תמיד צלחו, הם סייעו לה לזכות ביוקרה בינלאומית, שהיא חיונית בראייתה להישרדותה בין שכנותיה הגדולות והחזקות יותר. מעמדה של קטר כמתווכת בינלאומית נתמך על ידי טענתה לניטרליות – מעמד שאותו טיפחה על ידי שמירת יחסים תקינים עם צדדים שונים במגוון סכסוכים ובזכות העושר שלה, שמאפשר לה להציע להם תמריצים כלכליים. קטר מאמינה כי יציבותה וביטחונה קשורים במישרין למידת המעורבות הבינלאומית שלה, וככל שהפרופיל הבינלאומי שלה גבוה יותר, ככל שהיא מעורבת בתיווך בסכסוכים, כך לשותפים חיצוניים יהיה עניין רב יותר בביטחונה לטווח הארוך. תפקידה כמתווכת אפשר לה גם לזכות באמון של כוחות מתחרים, ובאופן תאורטי לבדד אותה מהשפעות של יריבויות בינלאומיות.¹⁸⁶

רכיב רב משמעות במעמדה הבינלאומי של קטר הוא מערכת היחסים האסטרטגית בינה לבין ארצות הברית. היחסים הביטחוניים והצבאיים בין ארצות הברית החלו להתהדק אחרי מלחמת המפרץ הראשונה. בשנת 1992 חתמה קטר על הסכם לשיתוף פעולה ביטחוני עם ארצות הברית, שפתח תקופה של תיאום הדוק בענייני צבא, הנמשכת עד היום. לאחר שחמד הדיח את אביו והפך לאמיר הכירה ארצות הברית מייד בשלטונו, ובירכה על החלטתו להרחיב את שיתוף הפעולה הביטחוני בין שתי המדינות.¹⁸⁷ בשיתוף פעולה זה חלה קפיצת מדרגה ב־2003, עת ארצות הברית העבירה לקטר מבסיס הנסיך סולטאן בערב הסעודית את מה שלימים הפך למפקדה הקדמית של פיקוד המרכז האמריקאי. רגישות גוברת בערב הסעודית להימצאות כוחות זרים בשטחה אז, במקביל לכך שקטר החלה בשדרוג בסיס אל־עודייד שבשטחה, תרמו למעבר הכוחות האמריקאיים לקטר.

הצבת הכוחות האמריקאיים בשטחה העניקה לקטר מעין "תעודת ביטוח" מפני דורשי רעתה, ותרמה ליכולתה לפעול בחופשיות רבה יותר בזירה הבינלאומית. דוחות של הקונגרס האמריקאי טוענים כי במתקנים הצבאיים האמריקאיים בקטר, ובעיקר בבסיס אל־עודייד, הוצבו לאורך השנים בין 6,500 אנשי צבא אמריקאים ליותר מ־10 אלפים (המספר משתנה בהתאם לצרכים ולנסיבות הביטחוניות). קטר השקיעה עד עתה כשמונה מיליארד דולר

Qatar Mediation Efforts, Overview, [Qatar Ministry of Foreign Affairs](#). 185

Yoel Guzansky, Qatar's Balancing Act in Gaza, [Foreign affairs](#), January 5, 2024. 186

Qatar: Governance, Security, and U.S. Policy, [Congressional Research Service](#), April 11, 2022. 187

בשדרוג הבסיס, והיא מתכוונת להשקיע שמונה מיליארד דולר נוספים כדי שהוא יוכל לשכן יותר מ־15 אלף אנשי צבא אמריקאים ואמצעים נוספים.¹⁸⁸ אל עודייד הוא הבסיס האמריקאי הגדול ביותר מחוץ לשטח הריבוני האמריקאי. בבסיס זה, שהיה יעד להתקפת טילים איראנית ביוני 2025, מפעילים האמריקאים בין השאר מכ"ם מסוג X-band, שסייע באיתור ובגילוי טילים וכתב"מים איראניים במתקפות האיראניות על ישראל ב־2024 ו־2025.

תמרוניה המדיניים של קטר, נוסף על כוחה בשוק האנרגיה העולמי, אפשרו לה להעמיק את השותפויות עם שחקנים בינלאומיים מרכזיים ולמנף את השפעתה במזרח התיכון, בעיקר כדי לזכות באמון הממשל האמריקאי ולהתקרב לארצות הברית. זאת אם באמצעות יוזמה ואם על ידי היענות לבקשת ארצות הברית לתווך בינה לבין מדינות שעימן ארצות הברית מצויה בסכסוך. בהדרגה הפכה קטר לשותפה מרכזית של וושינגטון במזרח התיכון ומעבר לו.

בתקופת ממשל הנשיא ג'ו ביידן פרחו היחסים בין קטר לארצות הברית, בעיקר עקב הסיוע הקטרי החיוני לנסיגה האמריקאית מאפגניסטן. בינואר 2022 היה אמיר קטר תמים בן חמד המנהיג הראשון מהמפרץ שפגש בנשיא ביידן. הוא הגיע לפגישה כשבאמתחתו 20 מיליארד דולר, שנועדו לרכישת מטוסים חדשים עבור חברת התעופה הקטרית מחברת בואינג. בסיום הפגישה הרעיף הנשיא ביידן שבחים על קטר ועל הסיוע שהעניקה למימוש אינטרסים אמריקאיים, והכריז עליה כ"בעלת ברית מרכזית שאינה בנאט"ו" – מעמד המאפשר העמקה של שיתוף הפעולה הביטחוני וגישה לטכנולוגיה אמריקאית מתקדמת.¹⁸⁹ ממשל ביידן ראה בקטר מדינה מרכזית עבורו במזרח התיכון, וכזו שמאפשרת לארצות הברית לממש את יעדיה באזור ביתר קלות. קטר וארצות הברית הסכימו ב־2024 גם להאריך את ההסכם לשיתוף פעולה צבאי ביניהן (שפרטיו חסויים) ואת הנוכחות הצבאית האמריקאית בקטר עד 2034. לאות תודה על סיועה של קטר לארצות הברית, במהלך מלחמת חרבות ברזל ממשל ביידן אף פטר את אזרחיה מהצורך בוויזה לשם כניסה לארצות הברית. קטר היא המדינה הערבית היחידה שזכתה בפטור זה.¹⁹⁰ יחסי קטר עם ממשל הנשיא טראמפ החלו גם הם ברגל ימין. כבר בספטמבר 2024, עוד לפני היבחרו לנשיאות, מיהר אמיר קטר לפגוש את טראמפ במעונו שבפלורידה – פגישה שאחריה

Qatar: Governance, Security, and U.S. Policy. 188
 Readout of President Biden's Meeting with Amir Sheikh Tamim Bin Hamad Al Thani of 189
 Qatar, [The White House](#), July 16, 2022.
 Rosaleen Carroll, Qatar to join US visa-free travel list in first for Arab country, [al-Monitor](#), 190
 September 25, 2024.

שיבח טראמפ את האמיר ואת מנהיגותו.¹⁹¹ כן דווח שהן למשפחת טראמפ והן למשפחתו של סטיב ויטקוף, שליח הנשיא למזרח התיכון, קשרים עסקיים עם גורמים בקטר.¹⁹² תחילת כהונתו של טראמפ אכן הביאה להידוק נוסף ביחסים בין וושינגטון לדוחה. במאי 2025, כחלק מביקור הנשיא במפרץ הוא ביקר בדוחה וחתם על עסקאות ענק בין ארצות הברית לקטר בסך של 1.2 טריליון דולר. במהלך הביקור קיבלו חברות בואינג (יצרנית המטוסים) וג'נרל אלקטריק (המייצרת את המנועים) האמריקאיות הזמנה בסכום של כ־100 מיליארד דולר לרכישת עד 210 מטוסים. מדובר בהזמנה הגדולה ביותר של בואינג אי פעם. במישור הביטחוני כללו ההסכמים חתימה על עסקאות כבדות משקל בין ממשלת קטר לבין חברות ביטחוניות אמריקאיות. חברת רייט'און (Raytheon) חתמה על עסקה בשווי מיליארד דולר למכירת מערכות מתקדמות נגד רחפנים, שהופכת את קטר ללקוחה הבינלאומית הראשונה של טכנולוגיה זו.¹⁹³ חברת ג'נרל אטומיקס (General Atomics) חתמה על הסכם בהיקף של כשני מיליארד דולר לאספקת מערכות מטוסים בלתי מאוישים מדגם MQ-9B. במקביל נחתמה הצהרת כוונות ביטחונית רחבה בין שתי המדינות, הכוללת השקעות פוטנציאליות בהיקף של יותר מ־38 מיליארד דולר, לרבות חיזוק שיתופי פעולה בבסיס אל־עודייד ותחומי הגנה אווירית וביטחון ימי.

יחסי ארצות הברית וקטר התהדקו גם בעקבות התקיפה הישראלית החריגה בקטר ב־9 בספטמבר 2025. תקיפה בשטחי חברה בפיקוד המרכז האמריקאי על ידי חברה אחרת מהווה תקדים ומעלה שאלות נוקבות אשר להגנה שמעניק לכאורה האירוח של מפקדת הפיקוד המרכזי של ארצות הברית. ב־29 בספטמבר קיבלו הקטרים את התנצלותו הפומבית של ראש ממשלת ישראל והבטחה שלא תתרחש תקיפה ישראלית נוספת בקטר, וחזרו למלאכת התיווך שהביאה לבסוף לעסקה שבה שוחררו כל החטופים החיים וחלק מהחטופים שאינם בין החיים. כדי להדגיש את החותם האמריקאי על ההבטחה פרסם הבית הלבן את נוסח

Jacob Magid, *Trump hosts Qatari leaders, hails their desire for Mideast peace*, 191 [Times of Israel](#), September 24, 2024.

Dmitry Zhdannikov, Herbert Lash and Saeed Azhar, *Qatar revamps investment strategy after Kushner building bailout*, [Reuters](#), February 11, 2019; *Witkoff's son solicited billions from Qatar as his dad negotiated ceasefires — report*, [Times of Israel](#), September 27, 2025.

Fact Sheet: President Donald J. Trump Secures Historic 1.2 Trillion economic Commitment in Qatar, [The White House](#), May 14, 2025.

השיחה ואת תמונתו של טראמפ יושב בלשכתו, ובידו הטלפון שבו מדבר נתניהו עם ראש ממשלת קטר.

ההישג הגדול ביותר של הקטרים בעקבות התקיפה הישראלית הוא פרסום הצו הנשיאותי התקדימי שבו התחייבה ארצות הברית להגנה על ביטחונה של קטר. בצו נכתב כי "מתוך התחשבות באיומים המתמשכים על מדינת קטר מפני תוקפנות זרה, מדיניות ארצות הברית היא להבטיח את ביטחונה ושלמותה הטריטוריאלית של מדינת קטר מפני מתקפה חיצונית". זהו הישג ששום מדינה במפרץ לא זכתה לו עד כה, לפחות באופן רשמי. הצו גם קובע במפורש (סעיף 2) כי "ארצות הברית תראה כל מתקפה מזוינת על שטחה, ריבונותה או תשתיותיה החיוניות של קטר כאיום על שלומה וביטחונה של ארצות הברית".¹⁹⁴

קטר היא המדינה היחידה במפרץ ובכל המרחב הערבי שקיבלה ערבות מעין זו, המזכירה בניסוחה את סעיף 5 באמנת נאט"ו שמתיר שימוש בכוח למימוש הערבות, וכעת שכנותיה רוצות גם הן לקבל התחייבות דומה מארצות הברית. עם זאת, ערבויות הביטחון שניתנו לקטר הגיעו בצורת צו נשיאותי ולא הסכם שאושר על ידי הסנאט, כמתחייב באמנות הגנה הדדיות. בכך נותרת קטר עם ביטחון חלקי בלבד, שכן כל נשיא עתידי יוכל לבטל את הצו הנשיאותי של טראמפ באופן חד-צדדי. כדי לצקת תוכן לשותפות המתהדקת ביניהן ולאותת לקטר כי היא נהנית מתמיכתה של ארצות הברית דווח כי חיל האוויר האמריקאי מתכנן להתאמן לצד טייסים קטרים במתקן חדש של קטר, שייבנה בבסיס אמריקאי באיידהו. בהכרזה על בניית המתקן אמר שר ההגנה האמריקאי כי הצעד נועד "לשפר את האימונים המשותפים שלנו, להגביר את הקטלניות ואת היכולת לפעול יחד. זהו עוד ביטוי לשותפות בינינו".¹⁹⁵

ישראל-קטר-חמאס

לאורך השנים ניכרה דואליות במדיניות הישראלית כלפי קטר. מלמדת על כך העובדה שלמרות הפעילות הקטרית נגד ישראל לאורך שנים רבות, ובכלל זה הביקורת הארסית וההסתה המתמשכת כלפי ישראל, בעיקר באמצעות שידורי רשת אל-ג'זירה שבבעלותה, רק במאי 2024 סגרה ישראל את משרדי הרשת. גישה זו היא עדות להעדפה הישראלית לאורך השנים "להכיל" את הביקורת הקטרית. הרשת עצמה פועלת כעת תחת סנקציות שהוטלו עליה במסגרת חוק מניעת פגיעת

Assuring the Security of the State of Qatar, Executive order, [The White House](#), September 29, 2025. 194

Jaroslav Lukiv, Qatar to build air force facility in Idaho, US says, [BBC News](#), October 10, 2025. 195

גוף שידורים זר בביטחון המדינה, כולל הגבלת הגישה לאתר האינטרנט, סגירת המשרדים המקומיים והחרמת אמצעים. עדות נוספת למדיניות זו היא שגם זמן לא רב לפני 7 באוקטובר הוחלט בשיבת קבינט שהוקדשה לחמאס ולרצועת עזה לשמר את הקשר עם קטר.¹⁹⁶ עד פרוץ מלחמת חרבות ברזל קיימו דוחה וירושלים יחסי עבודה, ארגוני המודיעין שיתפו פעולה, בכירים משני הצדדים נפגשו, התקיימו קשרים ביטחוניים, ישראלים ביקרו באמירות ואף התקיים שיתוף פעולה כלכלי-מסחרי בהיקף נמוך.¹⁹⁷ זאת ועוד, למרות יוזמות חקיקה בנושא קטר אינה מוגדרת בישראל כמדינת אויב, הגם שהמטה לביטחון לאומי מפרסם איום קונקרטי המזהיר את אזרחי ישראל לא לבקר באמירות.

גם קטר נוקטת גישה דרכונית כלפי ישראל: לצד המשך קיום הקשרים עם ישראל היא מבקרת בחריפות את מדיניותה בסוגיה הפלסטינית, בייחוד בנוגע להתנחלויות בגדה המערבית, פעולות צבאיות ישראליות לפני ובמהלך המלחמה בעזה וחריגות ישראליות מהסטטוס קוו בירושלים ובהר הבית. קטר גם מימנה את חמאס לאורך שנים בעידוד ישראל, מעורבת בתיווך בין ישראל לחמאס ומשתפת פעולה במנגנון הסיוע הומניטרי לרצועת עזה.¹⁹⁸ ככלל קטר מאמינה גם שבאמצעות יחסיה עם גורמים כחמאס היא קונה לעצמה לא רק השפעה אלא גם מעין "תעודת ביטוח" מביקורת כלפיה, ואף מפגיעה. כחלק מפעילותה משקיעה האמירות גם ברשות הפלסטינית (למשל בעיר הפלסטינית רוואבי) ואף במגזר הערבי בישראל.

קטר מבקשת לאזן בין תמיכתה בפלסטינים ובעיקר בחמאס לבין המשך קיום קשרים עם ישראל, הגם שיעדי שתי המדינות סותרים. אחד מיעדי המלחמה של ישראל, שחמאס יחדל להיות הגורם השלטוני ברצועה ושיתפרק מנשקו, מנוגד לאינטרס הקטרי הבסיסי. לקטר עניין שחמאס יישאר הגורם השלטוני ברצועה, דבר המאפשר לה להמשיך לגזור דיווידנדים ולמקסם את השפעתה בהיותה מתווכת, מסייעת הומניטרית ופועלת לשיקום ההרס ברצועה. לכאורה, השבת החטוף הישראלי האחרון בשבי חמאס, רן גואילי, משחררת את ישראל מתלותה בתיווך הקטרי, אולם סביר להניח שקטר תמשיך לנסות לתווך בנוגע לאכיפת הסכמים, ובכללם הבנות לגבי שיקום הרצועה. זאת ועוד, ספק אם גורם ערבי אחר מלבד קטר יהיה מוכן לקבל על עצמו

196 גילי כהן, **הקבינט דן בעזה ביולי 2023 והחליט: לשמר את הקשר עם קטר**, כאן חדשות, 11 במרס 2025.

197 גור מגידו, מסמך החברה מרעננה חושף: נלמד את צבא קטאר לפרוץ למערכות, תחקיר, **TheMarker**, 13 ביוני 2025.

198 ירון אברהם, **כסף תמורת שקט: מכתבי הבקשה של ראש המוסד לשעבר יוסי כהן והצמרת המדינית לבכירי קטאר**, N12, 2 במאי 2024.

את שיקום עזה כשחמאס עודנו הגורם השלטוני בחלקים ניכרים ממנה. ככל שחמאס נותר ריבון ולו חלקי ברצועה, סביר להניח שהמעורבות הקטרית ברצועה תימשך.

היחסים ההדוקים בין קטר לארצות הברית נותנים את אותותיהם גם בנושא זה. במסגרת המשא ומתן לסיום המלחמה ושחרור החטופים הישראלים דווח שארצות הברית התעקשה לתת לקטר תפקיד חשוב לא רק במשא ומתן לשחרור החטופים עצמו אלא גם בתהליך שיקום רצועת עזה בתום המלחמה.¹⁹⁹ במסגרת זו קטר נהנתה ממעמד מוביל גם בוועידת שרם א' שיח' באוקטובר 2025 בחסות הנשיא טראמפ, שנועדה לסמל את סיום השלב העצים של המלחמה, והיא גם חתומה לצד ארצות הברית, מצרים וטורקיה על הצהרת הסיכום של הוועידה. יש לציין כי עם התמשכות המלחמה וככל הנראה בשל לחץ אמריקאי, לאחרונה החלה קטר לנקוט עמדה התומכת בפירוק חמאס ממשקו. במסגרת זו דווח כי קטר לחצה על חמאס להגיב בחיוב להצעת הנשיא טראמפ ולשחרר את כל החטופים שבידיו בפעימה אחת; היא הצטרפה להצהרת ניו יורק מאוגוסט 2025 בעניין מעבר לשלטון חדש בעזה; וגם תמכה בתוכנית 20 הנקודות של ממשל טראמפ לסיום המלחמה הכוללת (סעיף 13) וקריאה לפירוק כל היכולות הצבאיות של ארגון הטרור.²⁰⁰

ככלל ניכר מאמץ קטרי לשלב בין נאמנות לארצות הברית לבין שמירה על השפעתה האזורית ודימוי חיובי בקרב הפלסטינים באמצעות הקשר עם חמאס. במסגרת רה-ארגון כולל בספטמבר 2025 החליפה ההנהגה הקטרית את הדרג הניהולי הבכיר בערוץ אל-ג'זירה והציבה בראש הרשת, בפעם הראשונה, דמות ממשפחת המלוכה.²⁰¹ מהלכים אלו מעידים על רצון בפיקוח הדוק יותר של בית המלוכה על התכנים המשודרים בערוץ ועל אופיו, וייתכן שנבעו מלחץ אמריקאי ואחר על קטר. אחד השינויים שעליהם הוחלט הוא הידוק הפיקוח על עמוד הדעות, שבעבר היה מוקד לביקורת ואף הסתה כלפי ישראל. ראוי לציין כי לאורך השנים עמדתה הביקורתית מאוד של אל-ג'זירה כלפי ישראל לא פגעה במערכת היחסים של קטר עם ישראל, ישראל הכילה את הביקורת הקטרית ונציגיה אף הופיעו בדיווחים ובתוכניות של הרשת. המהלך לשינוי אפשרי ברשת, אם אכן יקרה, כולל הנחיה לאנשי הרשת לאמץ סיקור מאוזן יותר המציג את חמאס גם באור ביקורתי, בפרט על רקע המחיר הכבד שגבתה

199 נדב איל, **במרכז הדיונים בבית הלבן: חופש הפעולה של צה"ל נגד חמאס - ומעורבות קטאר ברצועה**, [YNET](#), 29 בספטמבר 2025.

200 *Trump's 20-point Gaza peace plan in full*, [BBC News](#), October 9, 2025.

201 *Al Jazeera appoints new director general, unveils major leadership changes*, [Middle East Eye](#), September 16, 2025.

מלחמת עזה מהאוכלוסייה האזרחית.²⁰² שינוי כזה, אם הוא אכן אותנטי, יאותת לחמאס שהגיבוי הקטרי אינו עוד בלתי מותנה, ויסמן למערב ובעיקר לארצות הברית כי קטר מוכנה לפעול בתיאום עם המדינות הערביות המתונות ועם וושינגטון לקראת סדר חדש בעזה. היחסים בין קטר לחמאס נמשכים יותר משני עשורים, וראשיתם ככל הנראה רצון קטרי לרכוב על הצלחת הארגון לאחר השתלטותו על רצועת עזה. עדות למידת האופורטוניזם הקטרי היא התחזקות הקשרים בין קטר לחמאס אחרי זכיית חמאס בבחירות למועצה המחוקקת הפלסטינית בשנת 2006.²⁰³ שר החוץ לשעבר של קטר, חמד בן ג'אסם, התוודה בראיון על קשרים קודמים בין חמאס לקטר לפני 2006, ועל כך שקטר וארצות הברית אף עודדו את הארגון להשתתף בבחירות, הגם שלדבריו הן הופתעו מניצחונם.²⁰⁴

לאחר שחמאס השתלט על רצועת עזה בשנת 2007 התהדקו היחסים בין ארגון הטרור לקטר והחלו לקבל אופי רשמי, עם הגברת הסיוע הקטרי והטורקי לרצועה ולחמאס. קטר הגבירה את מעורבותה ברצועה לאחר מבצע עמוד ענן ברצועת עזה (2008–2009), והבטיחה להעביר כספים למען "שיקום הרצועה" (250 מיליון דולר).²⁰⁵ קטר הצהירה גם על ניתוק היחסים עם ישראל ועל סגירת "הנציגות המסחרית" הישראלית שפעלה בדוחה, אם כי בפועל נמשכו הקשרים עם ישראל, וביקורי ישראלים בקטר המשיכו להתקיים. אלי פודה טוען כי הקטרים ניסו לשכנע את ההנהגה הישראלית בצורך לדבר עם כל הפלגים הפלסטיניים, בכלל זה חמאס, וכי הם טענו שהארגון מוכן לדבר עם ישראל ולהכיר בה, ולכן הוא פרטנר לשיחות. ישראל שיחקה גם היא משחק כפול, כמו הקטרים, ובשעה שבישראל החלו להציג את קטר כאויבת נמשכו הקשרים בין המדינות מאחורי הקלעים: קטר סייעה לישראל להבריח יהודים מתימן, נדונו השקעות אפשריות בהייטק הישראלי וישראלים בכירים המשיכו להתארח בגלוי בכינוסים בקטר.²⁰⁶

Matthew Xiao, *Qatar, Under Pressure From Trump, Pushes Al Jazeera To Curb 'Incitement' to Terror: Report*, [Washington Free beacon](#), October 6, 2025.

The Paths of political Presence of Hamas Movement in Qatar, [STRATEGIECS](#), April 28, 2024.

Qatar persuaded Hamas to participate in 2006 elections, ex- PM says, [Middle East monitor](#), March 10, 2022.

Adnan Abu Amer, *Hamas Ties to Qatar Have Cost*, [al-Monitor](#), April 22, 2013.

פודה, **מפילגש לידועה בציבור**, עמ' 591-592.

חיזוק משמעותי של היחסים בין קטר לחמאס נרשם בשנת 2012 על רקע מלחמת האזרחים בסוריה והחלטת הארגון לעזוב את המדינה, ובכיריו מצאו מקלט בקטר ובמצרים.²⁰⁷ ב־2012 גם ביקר ברצועה אמיר קטר לשעבר חמד בן ח'ליפה א־ת'אני – הביקור הראשון והאחרון של מנהיג זר בעזה מאז תפס חמאס את השלטון ברצועה. ב־2012, שהייתה שנת מפנה, החלה קטר להעביר כספים לחמאס באמצעות 'הוועדה הקטרית לשיקום עזה' ולארכ חלק מחברי הלשכה המדינית של חמאס בתחומה. קטר טוענת בעקביות כי מעבר אנשי חמאס לשטחה לא היה רק בתיאום עם ארצות הברית אלא לבקשת האחרונה, ונועד לאפשר לקטר להעביר מסרים בין הצדדים.²⁰⁸

בעקבות מבצע צוק איתן בשנת 2014 ביססה קטר את מעמדה כשחקנית המרכזית במימון השיקום של רצועת עזה ובתיווך מול חמאס. בעשור שלאחר מכן אימצה ישראל את מעורבותה ותמיכתה של קטר בעזה וראתה באמירות גורם מייצב, גם אם הדבר תרם בפועל לחיזוק שלטון חמאס. מתוך התפיסה כי הדרך היעילה ביותר להתמודד עם חמאס היא מדיניות של "שקט תמורת שקט", הנהיגה ישראל העברות כספיות חודשיות בהיקפים של מיליוני דולרים במזומן מקטר לעזה – מהלך שנועד לתמוך בכלכלה המקומית, להבטיח את המשך פעילות תחנת הכוח ולשלם את משכורות עובדי הציבור. שיתוף פעולה זה הוביל לקיומו של ערוץ דיפלומטי עקבי וישיר בין ישראל לקטר, שכלל ביקורים דיסקרטיים של בכירים ישראלים בקטר, בהם גם ראש המוסד לשעבר יוסי כהן והרמטכ"ל לשעבר הרצי הלוי. דווח כי השניים הפצירו בקטרים להמשיך להעביר את הסיוע לעזה כאשר הקטרים ככל הנראה ביקשו להפסיקו.²⁰⁹ בין צה"ל לבין צבא קטר התקיימו קשרים מסוימים, ולו בשל ההשתתפות של שתי המדינות בסנטקום. במסגרת קשרים אלו פגש הרמטכ"ל אביב כוכבי בבחריין את מקבילו הקטרי ב־2020.²¹⁰

ניסיונותיה של ישראל לדרבן את קטר להמשיך בהעברת הכספים נמשכו, כך נראה, עד פרוץ המלחמה ב־7 באוקטובר 2023. ראש המל"ל והשר לשיתוף פעולה אזורי לשעבר, צחי הנגבי, הסביר בראיון שהעניק בנושא ב־2018 כי ישראל עוקבת מקרוב אחר תהליך העברת הכספים הקטריים, מאשרת את העברת הכספים ומוודאת שהסיוע מנוצל לצרכים

Hamas political leaders leave Syria for Egypt and Qatar, [BBC News](#), February 28, 2012. 207
Meshal bin Hamad Al Thani, Qatar Is the Mideast's Honest Broker, [The Wall Street Journal](#), 208

October 29, 2023.

Mossad Chief Visited Doha, Urged Qatar to Continue Hamas Financial Aid, [Haaretz](#), 209
February 24, 2020.

210 שחר קליין, דיווח: כוכבי נפגש עם מקבילו הקטרי, [ישראל היום](#), 11 במרץ 2022.

אזרחיים בלבד. לדבריו, "קטר משקיעה מאמצים גדולים מאוד כדי לוודא שהסיוע שלה לא יסתיים כחיזוק כלשהו של הכוח הצבאי של חמאס [...] אנו יודעים זאת, אנו מפקחים על כך ואנו מאשרים זאת, משום שהם באמת עוסקים בבנייה – בבניית שכונות". הנגבי הוסיף כי קטר פועלת בשקיפות יחסית, והסיוע מועבר לפרויקטים אזרחיים כמו שיקום שכונות ותשתיות.²¹¹ ספק אם ניתן היה למנוע לחלוטין השפעות עקיפות של הכספים הקטריים שהועברו לחמאס, שכן גם אם אינם מגיעים ישירות לידי חמאס הם מקילים את הלחץ הכלכלי והציבורי על הארגון, ובכך מחזקים בעקיפין את יציבות שלטונו. אלא שיתכן כי בישראל ידעו שחלק מהכספים מוצאים את דרכם גם לזרוע הצבאית של חמאס ומסייעים לו להתעצם.²¹²

בהתאם למדיניות החוץ העצמאית של קטר ולרצונה לשמור על תדמיתה כתומכת במאבק הפלסטיני, היא לא הלכה בעקבות איחוד האמירויות ובחריין, שחתמו על הסכם נורמליזציה עם ישראל בשנת 2020. זאת למרות דיווחים שהופיעו בזמן כהונת ממשלת לפיד ב־2022, על ניסיונות מצד ישראל להדק את היחסים בין המדינות.²¹³ למרות שהיחסים לא הבשילו לכדי הסכם נורמליזציה, ירושלים ודוחה המשיכו לשמור על קשרים קרובים עד 7 באוקטובר 2023. במבצע עלות השחר (אוגוסט 2022) הסתייעה ישראל בקטר כדי להגיע להבנות שסיימו את המבצע, ובסיומו שר הביטחון בני גנץ אף שיבח את תפקידה זה של קטר.²¹⁴ רוח הסכמי אברהם השפיעה ככל הנראה על החלטתה של קטר לאפשר לישראלים להשתתף במשחקי גביע העולם בכדורגל שנערכו בדוחה בנובמבר 2022. קטר וישראל הגיעו להסכם רשמי כי ישראל אף תציב צוות קונסולרי מטעמה באופן זמני בקטר. צעד זה שימש גם כהזדמנות עבור קטר לחזק את יחסיה עם ממשל ביידן, ששאף באותה עת להרחיב את מעגל הנורמליזציה של ישראל באזור.²¹⁵

211 Israeli minister: Qatar making true effort to stop Gaza aid from boosting Hamas, *Times of Israel*, March 16, 2018.

212 ירון אברהם, הכסף הקטרי, **האזהרות של מערכת הביטחון – וההחלטה של נתניהו**, N12, 23 במארס 2025.

213 תמיר מורג, שחר קליימן, בדרך לנורמליזציה? הרמזים על השדרוג ביחסי ישראל-קטאר, **ישראל היום**, 21 באוגוסט 2022.

214 דפנה ליאל, ירון אברהם ועמית סגל, **לפיד וגנץ אחרי תום המבצע: "הכנו את האויב, אבל בלי השבויים עבודתנו לא הושלמה"**, N12, 8 באוגוסט 2022.

215 משרד החוץ, **הסכם בין ישראל, פיפ"א וקטאר יאפשר טיסות ישירות למונדיאל והענקת שירותים קונסולרים לישראלים בקטאר**, 10 בנובמבר 2022.

מאז מתקפת חמאס ב-7 באוקטובר 2023 ספגה קטר ביקורת חריפה מצד ישראל בשל מימון חמאס, גם אם מימון זה נעשה בהסכמת ישראל ואף בעידודה, משום שהאמינה כי הסיוע ישמור על שקט ביטחוני וימנע קריסה הומניטרית ברצועה, שתביא להסלמה. עד המלחמה הועברו הכספים בעיקר על ידי השליח הקטרי (בדרגת שגריר) לרצועה מחמד אל-עמדי, גם במזוודות מזומנים, לעיתים דרך שטח ישראל, לאחר שהרשות הפלסטינית הפסיקה לשלם משכורות בעזה. לטענת מבקרי ממשלת ישראל, מדיניותה כלפי קטר נועדה בין השאר לשמר את שליטת חמאס בעזה כמשקל נגד לרשות הפלסטינית, ולמנוע לחץ מדיני להקמת מדינה פלסטינית.

בעוד ישראל ראתה בקטר אמצעי לשיקום הרצועה כדי להביא לרגיעה ביטחונית, קטר מעוניינת למלא תפקיד פעיל ברצועה ומול חמאס גם מתוך רצון לסייע לפלסטינים, אך בעיקר כדי למצב את עצמה כגורם משפיע. קטר רואה בסוגיה הפלסטינית אמצעי להפגנת רלוונטיות ומשתמשת בתמיכתה בפלסטינים בכלל ובחמאס בפרט לחיזוק מעמדה במרחב הערבי ומעבר לו. תמיכת קטר בחמאס והשקעותיה ברצועת עזה משתלבות היטב במדיניות החוץ שלה, המתאפיינת בין היתר בתמיכה בגורמי אסלאם פוליטי. עם זאת, מאפייני מדיניות החוץ הקטרית לאורך השנים מבטאים פרגמטיזם פוליטי ואף אופורטוניזם יותר מאשר הזדהות אידיאולוגית, כדי להגביר את השפעתה במזרח התיכון. קטר ראתה בניצחון חמאס בבחירות בעזה הזדמנות לחיזוק מעמדה ובייחוד להעלאת קרנה ושיפור תדמיתה, והחלה לתמוך כספית בארגון, לתת במה למנהיגיו ולארך אותם בשטחה.

דוגמה נוספת לכך שהנהגת קטר פרגמטית וספק אופורטוניסטית היא תמיכתה במצרים בשנים 2012–2013 בעת כהונת הנשיא מורסי, איש האחים המוסלמים, וכיום קשריה ההדוקים עם משטר א-סיסי, הרואה באחים המוסלמים אויב ונאבק בהם. קל להצביע על הקשרים בין קטר לאחים המוסלמים – החל בהענקת חסות ליוסף אל-קרדאוי בעבר וכלה באל-ג'זירה, שרואים בה זרוע אידיאולוגית של דוחה. אלא שבפועל המדיניות הקטרית מוכתבת בראש ובראשונה משיקולים של ריאליזם פוליטי. קטר יודעת להתאים עצמה במהירות לסביבה משתנה. היא יודעת לשנות את הטון באל-ג'זירה כשהלחץ עליה גובר, ולשתף פעולה עם שכנותיה שפעלו נגדה.

עמדתה הרשמית של קטר היא שלא יתקיימו יחסים דיפלומטיים מלאים (נורמליזציה) עם ישראל בלי הסכם ישראלי-פלסטיני, שיביא להקמת מדינה פלסטינית. עד שייחתם הסכם כזה מבליטה קטר את נכונותה לקיים קשרים עם "כל הצדדים": ישראל, הרשות הפלסטינית וחמאס. יתרה מכך, לצד הכסף שהעבירה לאורך השנים לחמאס מדגישה קטר כי היא שומרת על איזון,

ולכן תומכת באותו היקף בחמאס וברשות הפלסטינית. עם זאת קטר מציבה אתגר לרשות הפלסטינית בשל תמיכתה בחמאס. בכירים פלסטינים מתחו ביקורת על העברות הכספיים מקטר לעזה, בטענה שהן מחזקות את חמאס ומעמיקות את הפילוג הפלסטיני. בתחילת 2025 הודיעה הרשות הפלסטינית עצמה על הקפאת שידורי ערוץ אל-ג'זירה בשטחים הפלסטיניים, בטענה שהרשת משדרת חומרים ודיווחים מעוררי התלהמות, המאופיינים ב"הונאה, הסתה להמרדה, חבלה והתערבות בעניינים פנים-פלסטיניים".²¹⁶

עמדתה הרשמית של קטר מדגישה את הצורך בשיקום מהיר של התשתיות ברצועה, כביכול ללא תנאים מוקדמים, מתוך אינטרס בסיסי לשמר את חמאס כ"כתובת" להשפעתה בעתיד. אלא שקטר, הנמצאת בקשר עם ישראל אך גם משמרת יחסים קרובים עם חמאס, חוששת להיתפס כנושטת את הפלסטינים או מתיישרת לחלוטין עם קו אמריקאי-ישראלי. לכן היא שואפת להבטיח שהסיוע שלה יישמר במסגרת הומניטרית-פוליטית, שתדגיש את עצמאותה ואת תפקידה כמגשרת. דוברים קטרים מתחמקים משאלת חזרתה האפשרית של הרשות הפלסטינית לשליטה ברצועת עזה ומצהירים רק כי "מדובר בשאלה פלסטינית – מי ינהיג אחרי המלחמה, חמאס או הרשות".²¹⁷

מטרתה של קטר בעניין המלחמה בין ישראל לחמאס הייתה להביא לסיומה כשחמאס נותר שחקן חשוב ברצועה, ונראה שהיא הצליחה בכך, משום שכעת חמאס מחזק את כוחו ומתבסס במחצית משטח הרצועה שבה צה"ל לא נמצא. תוצאה כזו מאפשרת לקטר להמשיך למלא תפקיד מרכזי ברצועת עזה ולצבור נקודות בזירה הבינלאומית, בפרט מול ארצות הברית, הרואה בדיפלומטיה הקטרית נכס במזרח התיכון ומעבר לו. בשונה מיתר השחקנים המעורבים, קטר עשויה להציע סיוע הומניטרי נדיב לרצועת עזה, כביכול בלי תנאים והגבלות, מה שעשוי לקסום לממשל האמריקאי.

חמאס משקם בהדרגה את כוחו, ולאור קשריה הנמשכים של קטר עם הארגון נדרשת חשיבה ישראלית בדבר תפקידה של קטר ברצועת עזה, מול חמאס ובמכלול יחסיה עם ישראל. פעולה ישראלית שתכליתה ניתוק יחסים עם קטר ומניעת גישה של האמירות לרצועת עזה ולחמאס תחליש את חמאס מכיוון שקטר, לצד טורקיה, תומכת מרכזית בארגון. ואולם ספק אם ניתוק כזה אפשרי בטווח הזמן הקרוב, לאור תפקיד קטר בתיווך בין ישראל לחמאס ובשל הקרבה בין הממשל האמריקאי לבין בית המלוכה הקטרי. מהלכים ישראלים נגד קטר עלולים להיראות

²¹⁶ עינב חלבי, **הרשות הפלסטינית סוגרת את אל-ג'זירה: הגינוי מחמאס, העקיצה של צה"ל והתיעוד**, [YNET](https://www.ynet.co.il), 1 בינואר 2025.

²¹⁷ *Palestinians to decide Gaza future: Qatar*, [al-Arabiya](https://www.al-Arabiya.com), February 18, 2025.

כמתנגשים במדיניות ארצות הברית. זאת ועוד, קשריה המשופרים של קטר עם שכנותיה הערביות ועם מצרים וירדן ומשקלה הגובר בלבנון ובסוריה יקשו גם הם על גיוס מדינות לתמיכה במהלכים נגדה. זאת משום שחלקים במדיניותה האזורית עולים בקנה אחד עם האינטרסים הישראליים, למשל בלבנון, שם היא פועלת להחלשת חזבאללה ולחיזוק צבא לבנון. לפיכך חשוב לתאם מראש צעדים ופעולות הקשורים לקטר עם הממשל האמריקאי, כדי לא לפגוע באינטרסים אמריקאיים וכדי למקסם את מנוף הלחץ האמריקאי, שהוא האפקטיבי ביותר מול קטר. יש לזכור גם כי בידי קטר מנופים לא מבוטלים להשפעה על ארצות הברית – היא מעניקה לאמריקאים שירותים דיפלומטיים חשובים, משקיעה מיליארדים רבים בכלכלה האמריקאית גם באמצעות רכישות נשק מסיביות, וכן מארחת ומממנת בסיסים אמריקאיים מרכזיים.

הקושי של ישראל לפעול ישירות נגד קטר קשור לפיכך בעיקר למעמד הבינלאומי שלה ולקשריה עם ארצות הברית (בה בעת, אלו גם שני המנופים העיקריים להשפיע על מדיניותה). מלבד חשיבות הקשר עם ארצות הברית עבור קטר, האמירות רגישה מאוד למעמדה ולתדמיתה הניטרלית כביכול. אם ישראל תבחר לפתוח בקמפיין השחרה ולפגוע בתדמיתה של קטר, היא תוכל להתמקד בהיבטים ספציפיים של פעילותה שהם בעייתיים בראיית ישראל. נוסף על כך קטר הוכיחה פרגמטיות לא מבוטלת במדיניות החוץ שלה, ובשל כך היא עשויה לשנות מדיניותה בהתאם לנסיבות משתנות ולמכלול הלחצים המופעלים עליה. קטר אינה מחויבת לאידיאולוגיה של האחים המוסלמים כמו טורקיה, למשל, אלא יותר לשיקולים של ריאליזם (פוליטי). לכן, אם ינתבו את הסיוע הקטרי לערוץ השפעה אחר שאינו חמאס, אשר יקנה לה השפעה דומה בזירה הפלסטינית (והישראלית-פלסטינית), לא מן הנמנע שהיא תאמץ אותו. קטר פועלת מתוך נאמנות לעצמה, לשימור ריבונותה, למקסום השפעתה ולביסוס מעמדה כמדינה קטנה אך רבת עוצמה.

התכלית של מדיניות ישראל בעניין קטר צריכה להיות שינוי מדיניותה כלפי ישראל, בראש ובראשונה הפסקת ההסתה נגד ישראל, בעיקר ברשת אל-ג'זירה, והפסקת התמיכה בחמאס. אלא שלשלא של ישראל מנופים מצומצמים שאותם היא יכולה להפעיל על מנת להשפיע על המדיניות הקטרית בכיוון הרצוי לה. הפעולות שישראל נקטה נגד קטר, בייחוד התקיפה בשטחה, רק סייעו לקטר לחזק את מעמדה וקשריה עם ארצות הברית. לפיכך המנופים העיקריים האפשריים הם פעולה בתיאום עם הממשל האמריקאי, וכן לחץ הקשור בשליטה הישראלית במעטפת של רצועת עזה ויכולתה להפעיל עוצמה צבאית נגד חמאס ואינטרסים קטריים בעזה. השאלה המרכזית היא כיצד להשתמש במנופים מוגבלים אלה כדי לעצב ולייצב את רצועת עזה ביום שאחרי המלחמה, ולעצור את השיח האנטי-ישראלי הקטרי.

נוסף על כך ולאור היקף המעורבות הקטרית המסתמנת בישראל, הקשרים הכלכליים המשמעותיים המסתמנים בין גורמים בקטר לבין בכירים ישראלים ואף, על פי הדיווחים, ניסיונותיה להתערב בלשכת ראש הממשלה עצמה – כל אלה מחייבים את ישראל למצות את החקירה בעניין ולערוך בדק בית מקיף, המכוון ליישור קו במערכת הישראלית ולגיבוש מדיניות עדכנית ואחידה בעניינה של קטר, שתנחה את כל הגופים המדינתיים הפועלים מולה. קטר היא שחקנית בעלת מעמד בינלאומי נכבד, וספק אם לישראל יכולת להתמודד עימה בצורה טובה יותר מהקואליציה הבין-ערבית, שכשלה בניסיון לבודד אותה לאורך זמן. זאת נוסף על תמיכתו של ממשל טראמפ בקטר והתלות האנרגטית הבינלאומית בגז הקטרי.

לאור זאת על ישראל להגדיר לעצמה תחילה היכן קטר מסכנת אינטרסים ישראליים בהקשר של רצועת עזה ומעבר לה, ולפעול עם הממשל האמריקאי בתיאום מלא בעניין, כדי שישראל לא תיתפס כמי שפוגעת באינטרסים אמריקאיים. קטר משחקת בכל לוחות המשחק, משנה צדדים לפי הצורך ומניפה דגלים שונים בהתאם לצרכיה. היא פועלת נגד ישראל ופוגעת באינטרסים ישראליים, אך מעמדה הבינלאומי וקשריה עם ארצות הברית מחייבים את ישראל להפעיל תחכום רב יותר בפעולה נגדה – יותר עבודה מאחורי הקלעים ופחות פופוליזם זול וטיעונים שטחיים. הדימוי ה"נקי" והניטרלי של קטר חשוב לה ומקל על פעולתה, אך סוד כוחה האמיתי אינו אידיאולוגיה אלא דווקא היעדרה. פרגמטיזם ותמרון מדיני הם שם המשחק הקטרי, ומשום כך היא אתגר מסובך יותר משנדמה. קטר אינה רוצה להשמיד את ישראל, אך גם אינה רוצה לוותר על העוינות כלפיה. היא פשוט יודעת שאפשר להרוויח מכך.

הנשיא טראמפ בשיחה עם מחמד בן סלמאן ואמיר קטר תמים בן חמד, מאי 2025

צילום: IMAGO/APAimages via Reuters Connect

עליית המפרץ הערבי – משמעויות לישראל

חיבור זה נועד לפתוח צוהר להיבטים שונים במדיניות הפנים והחוץ של מדינות המפרץ, כמו גם לדילמות המרכזיות הניצבות כיום לפתחן. מדינות המפרץ כיום הן שחקניות אזוריות מובילות בעלות משקל גלובלי גובר, המובלט לנוכח הכישלון המתמשך של יתר מדינות ערב בביסוס מודלים מוצלחים יותר של משילות ויציבות, שלא לומר כלכלה ופיתוח טכנולוגי. מדינות המפרץ ניצלו הון עתק ממשאבי טבע ליצירת תשתיות, להעצמת כוח אדם ולבניית תעשיות עתירות ידע, בעוד שבמדינות ערב אחרות משברים פוליטיים, שחיתות ומוסדות חלשים בלמו את היכולת ליזום תהליכים דומים.

פער זה אינו נובע רק מעושר נפט; הוא תולדה של בחירות מדיניות שונות, יציבות שלטונית יחסית והיכולת להניע רפורמות ארוכות טווח. תהליכים כמו פיתוח כלכלות דיגיטליות, בניית יכולות סייבר, השקעה בחקר החלל או יצירת אקוסיסטם טכנולוגי – כמפורט לאורכו של החיבור – מדגישים את הפער בין מדינות המפרץ לבין שכנותיהן. מדינות המפרץ הצליחו להקים מוסדות יעילים יותר, למשוך השקעות זרות, לאמץ טכנולוגיות מתקדמות ולפתח הון אנושי, בעוד שמדינות ערב אחרות נותרו שקועות במעגלים של אי-יציבות, מודלים כלכליים לא מתפקדים ותלות בסיוע חוץ. פועל יוצא מכך הוא שמדינות המפרץ אינן רק יוצאות דופן במרחב הערבי; הן הופכות למוקד כוח אזורי ועולמי ויש להן השפעה רבה יותר גם על ישראל. יציבותן היחסית, יכולתן לממש פרויקטים עתירי משאבים ומעמדן בזירה הטכנולוגית והכלכלית משנים את מאזן הכוחות האזורי. על ישראל להבין כי עליית מדינות המפרץ אינה מתקיימת בוואקום אלא מתרחשת ברקע של משבר עומק במדינות ערב אחרות, ולכן המשקל האסטרטגי של מדינות המפרץ רק יעלה. זהו בסיס חיוני להבנת האתגרים וההזדמנויות שפורטו לאורך החיבור כולו.

לנוכח זאת ולאור הציפייה כי משקלן המדיני והכלכלי של מדינות המפרץ יגבר בשנים הקרובות, הן עשויות להפוך לחשובות אף יותר לישראל וליכולתה לממש יעדים אסטרטגיים. בדברי סיום אלו מפורטים האתגרים שקווי המדיניות של מדינות המפרץ עלולים להציב לישראל, אך גם ההזדמנויות האפשריות למינוף השינוי האזורי לטובת ישראל.

מדינות המפרץ הערביות עוברות בעשור האחרון תהליכי שינוי עמוקים, שמחייבים את ישראל לגבש מדיניות חכמה וזהירה כלפיהן. אחת הדילמות המרכזיות נוגעת להתעצמות

הצבאית של המדינות, ובראשן ערב הסעודית, קטר ואיחוד האמירויות. מדינות אלה משקיעות משאבים רבים ברכש אמצעי לחימה מתקדמים הכוללים בעיקר, אך לא רק, טכנולוגיה מערבית. אף שמבחינה ביטחונית יש בכך כדי לחזק את ביטחון אל מול איראן, התלות הרבה בזרים, הפערים במקצועיות וחוסר ניסיון צבאי של ממש במרבית הצבאות מעוררים ספק ביכולתם של הצבאות המקומיים לממש את הפוטנציאל הגלום בכלי הנשק שברשותם. מנקודת מבטה של ישראל התמונה אף מורכבת מכך. מחד גיסא, חיזוק יכולותיהן הצבאיות של מדינות המפרץ הוא אינטרס ישראלי שכן גם הן רואות באיראן איום, אם כי הן נוקטות גישה שונה ופחות מתעמתת מזו של ישראל מול איראן; מאידך גיסא, הפוטנציאל לזליגה טכנולוגית, לשינוי מדיניות או לנפילת שלטון עלול להפוך את המאזן האזורי לשברירי ומסוכן. בתוך כך קיים גם אתגר נוסף: התחזקות התעשיות הביטחוניות במפרץ כגון EDGE ו-SAMI, המדגישה שאיפה לעצמאות אסטרטגית, היא אומנם הזדמנות לשיתופי פעולה עבור ישראל, אך גם פוטנציאל לתחרות עתידית בשוקי יצוא.

מומלץ שישראל תפעל לקידום שיתופי פעולה ביטחוניים עם מדינות המפרץ תוך יצירת מנגנונים אזוריים לפיקוח, בקרה ותרגול משותף, שיבטיחו שימוש אחראי באמצעים המתקדמים הנרכשים. ישראל יכולה למנף מכירה של פלטפורמות מתקדמות, למשל מטוס הקרב F-35, כדי להגיע להבנות חדשות עם ארצות הברית בנוגע לחיזוק יתרונה האיות, ואף במגעים לקראת ניסוח מזכר הבנות ביטחוני חדש.

תחום פיתוח הגרעין מציב אתגר מורכב במיוחד. ערב הסעודית דוחה את מודל "תקן הזהב" שאימצה איחוד האמירויות ודורשת לשמר בידיה יכולות העשרת אורניום עצמאיות, גם אם לשימוש אזרחי. אין מדובר רק בצורך אנרגטי אלא גם באמירה אסטרטגית המכוונת לעתיד. ריאד גם מצהירה במפורש כי תפתח או תציג נשק גרעיני אם איראן תעשה זאת, ובכך ייתכן שהיא רומזת על כוונותיה בתחום, במנותק מתוכנית הגרעין האזרחי שלה. ישראל נדרשת לפיכך לאזן בין השאיפה ההיסטורית לכונן יחסים דיפלומטיים רשמיים עם הממלכה לבין הצורך הבסיסי לשמר את עקרונות אי-הפצת נשק גרעיני במזרח התיכון. ישראל גם מבינה כי סירוב אמריקאי מוחלט לספק לערב הסעודית טכנולוגיית גרעין עלול לדחוק את ערב הסעודית לזרועות סין או רוסיה, אך גמישות יתר עלולה להוביל למרוץ גרעין אזורי. לכן על ישראל לפעול לקביעת קווים ברורים שיבטיחו כי טכנולוגיית הגרעין הסעודית תישאר אזרחית בלבד – תוך מניעת העשרת אורניום בשטח הממלכה, פיקוח מלא של סבא"א והקפדה על שקיפות מלאה.

ישראל נדרשת לחשוב על השלכות של תקדים גרעין סעודי על מצרים וטורקיה, שעלולות לחתור לכיוון של תוכנית גרעין צבאי. ביטול תוכנית ההעשרה באיראן – אם בהסכם ואם בפעולה צבאית – ישפיע באופן חיובי על שיקולי הממלכה ועל המגמה האזורית המתפתחת. לצד זאת ולאור דרישת הממלכה לשליטה במרכיבי מעגל הדלק הגרעיני, מוצע להפוך את סוגיית ההעשרה ממיזם לאומי סעודי למסגרת אזורית בדמות הקמת בנק דלק גרעיני בערב הסעודית, בהובלה אמריקאית ובפיקוח הדוק של הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית, עבור מדינות האזור החתומות על האמנה לאי-הפצת נשק גרעיני. הקמת בנק דלק אזורי עשויה להפחית תיאבון של מדינות אחרות לפיתוח גרעין, ולפיכך לצמצם סכנות של תפוצת גרעין. במקביל, מסגרת כזו תעמיק את הפיקוח האמריקאי על הנעשה בתחום הגרעין בממלכה ותבלום חדירה סינית אפשרית. בנק הדלק יעניק לממלכה יוקרה ומעמד המתלווים להישגים בתחום, ובמקביל יפחית את הדחף שלה לנסות להגיע בעצמה לאיזון גרעיני עם איראן. לגיטימיות מוגבלת, מפוקחת ומותנית עדיפה מבחינת ישראל וארצות הברית על דחיקת הממלכה למסלולים עצמאיים ושקופים פחות.

בתחום החלל כבר מתקיימים שיתופי פעולה בין ישראל לבין חלק ממדינות המפרץ, בעיקר עם איחוד האמירויות, ויש להם בסיס מקצועי מוצק: לישראל יכולות מוכרות בתחומי לוויינים קטנים, מערכות בקרה ואלקטרו־אופטיקה.

מדינות המפרץ עוברות תהליך מהיר של התקדמות בתחום חקר החלל, שמבטא לא רק שאיפה לעתיד אלא גם תחרות על מעמד והשפעה. ישראל אינה צריכה לחשוש מהתפתחות זו, אך בהחלט עליה להתייחס אליה כאל תהליך שיש לעקוב אחריו בקפידה, לבחון את השלכותיו האסטרטגיות ולפעול במידת הצורך לקביעת קווים אדומים טכנולוגיים ודיפלומטיים ברורים. שאלה קשורה היא כיצד צריכה ישראל לנהל את יחסיה עם מדינות שמקיימות קשרים כפולים – איתה ועם איראן. מדינות המפרץ, ובייחוד ערב הסעודית ואיחוד האמירויות, מציגות לאורך שנים אסטרטגיה פרגמטית של גידור סיכונים: הן מחזקות קשרים עם טהראן אך גם מעמיקות במקביל את שיתוף הפעולה הביטחוני עם ישראל ועם המערב. מצב זה מחייב את ישראל להכיר בכך שמדינות אלו אינן מעוניינות להיות חלק מגוש מדיני מגובש, אלא הן פועלות על בסיס אינטרסים משתנים וגמישות גבוהה. איחוד האמירויות, למשל, רואה באיראן יריבה אסטרטגית אך גם שותפה שלה לשיח אזורי ומסחרי. קטר מקיימת מדיניות חוץ עצמאית פרגמטית אך בעייתית לישראל, וערב הסעודית מציגה שילוב בין חזון של הנהגה אזורית, זהות אסלאמית ודיפלומטיה זהירה, מתוך הבנת מגבלות כוחה. ישראל, לפיכך, אינה יכולה לצפות שהמדינות יאמצו קו אנטי־איראני או פרו־ישראלי פומבי.

היא צריכה לתמרן בזהירות, להעמיק שיתופי פעולה עם המדינות בלי לכפות פומביות של הקשרים עימן או אימוץ קו עוין מצידן כלפי טהראן.

מתבקש שינוי תפיסתי בישראל: יש להבין שגידור הוא כלי מובנה ביחסי החוץ של המדינות, ועל כן יש לקדם מנגנונים שיאפשרו עבודה אפקטיבית גם בצל "יחסים כפולים" – דוגמת פורומים אזוריים רב־צדדיים, שיתופי פעולה אזוריים בתחום האנרגיה או יוזמות לא־ממשלתיות (Track II) בהובלה ישראלית־מפרצית. לצד זאת על ישראל להרחיב שיתופי פעולה טכנולוגיים, כלכליים ואקלימיים שאינם מעוררים התנגדות פומבית, ובכך לחזק קשרים גם כאשר מדינות המפרץ "נעות בין מחנות".

לטיב היחסים בין מדינות המפרץ יש למשל השפעה ישירה על היכולת לאמץ מדיניות אחידה ולהגביר את הלחץ הכלכלי והדיפלומטי על איראן. בהקשר זה קיים מתח לא מבוטל לא רק בין קטר ושכנותיה אלא גם בין "שתי הגדולות" במפרץ: ערב הסעודית ואיחוד האמירויות. בעבר היו המדינות שותפות כמעט טבעיות בתחומים רבים, אך כיום בולטת התחרות ביניהן על הובלה אזורית, על מרכזיות כלכלית ואף על קצב הפיתוח הטכנולוגי. תחרות זו עלולה להשליך לא רק על עתיד המשפ"ם אלא גם על מהלכים אזוריים הנוגעים לאיראן ולישראל. בהקשרים אלה על ישראל לטפח יחסים הדוקים עם שתיהן, אך מבלי להיתפס כמי שמעדיפה אחת על פני האחרת.

בשל תחרות זו ראוי כי ישראל תבסס מנגנון מדיניות חוץ מיוחד במטה לביטחון לאומי, שיטפל בקשרים עם המדינות. מנגנון כזה יאפשר לקיים מסלולי הידברות ונורמליזציה נפרדים שמותאמים למאפיינים הלאומיים והאסטרטגיים של כל מדינה, תוך הימנעות מהצגת ההתקדמות עם מדינה אחת כמודל לחיקוי לאחרת.

הסכמי אברהם פתחו פתח לשותפות אזורית אמיצה, אך ערב הסעודית עודנה נוקטת זהירות בהתקרבות לישראל. היא דורשת מחירים בנושאים מספר, חלקם בזירה הפלסטינית וחלקם אף בזירת פיתוח הגרעין. על ישראל לפעול לקידום הסכם נורמליזציה עימה, תוך ניהול מדיניות חכמה, סבלנית ורגישה לזירה הפנימית הסעודית, שכן לחץ רב מדי על הממלכה לנרמל את יחסיה עם ישראל יכול לפעול כבומרנג ולהביא עליה איומים פנימיים שרק יפגעו במגמה ארוכת הטווח להשכין שלום אמיתי בין העמים.

מגעים שקטים בתיווך אמריקאי, אופטימיות מוקדמת והצהרות דרמטיות הצביעו בעבר על עמידה על סיפו של הסכם נורמליזציה עם ערב הסעודית, אולם ב־7 באוקטובר כל זה נעצר. מאז הפכה הזהירות הסעודית לקרירות, והקרירות לתקיפות. השאלה הגדולה כעת היא אם זהו סוף הדרך, או רק סטייה רגעית במסלול שאפשר לשוב אליו. ערב הסעודית

היא מדינה המנווטת דרכה בזהירות ושוקלת את צעדיה בכובד ראש. ריאה משחקת במשחק אסטרטגי אזורי ארוך, שבו הסבלנות היא משאב ולא חולשה. יורש העצר מחמד בן סלמאן מנווט בין אוכלוסייה המתנגדת לנורמליזציה, ממסד דתי שמרני אנטי־ישראלי וצורך בלגיטימיות ממשפחת המלוכה. הוא רוצה להפוך את הממלכה למדינה מודרנית, מתקדמת טכנולוגית ומחוברת למערב. בראיית הממלכה ישראל יכולה להיות אמצעי בדרך להשגת יעדים אלו, אך לא יעד בפני עצמו.

ואולם האמצעי הפך לנטל במהלך יותר משנתיים של מלחמה בעזה. מראות ההרס ברצועה, מספרי ההרוגים והשתלטות השיח הפרו־פלסטיני והאנטי־ישראלי על דעת הקהל הערבית – כל אלה אילצו את ריאה "לשחק את המשחק" ולסגת מההתקרבות לישראל. לא מדובר פה על הפסקת המגעים אלא על היפוך מגמה: גינויים תקיפים לישראל, תמיכה מוצהרת ברשות הפלסטינית ואף הובלה, עם צרפת, של מהלכים דיפלומטיים בינלאומיים להכרה במדינה פלסטינית. הממלכה, שכמעט לא עסקה בנושא הפלסטיני לפני המלחמה, חזרה פתאום לאמץ את הנרטיב המסורתי, ובקול רם. ובכל זאת אין מדובר בסוף פסוק. ערב הסעודית אולי התרחקה אבל לא סגרה את הדלת, להיפך – היא השאירה אותה פתוחה, אם כי הקשתה את הכניסה אליה. מה שהיה קודם תהליך מדוד של נורמליזציה זוחלת הפך, לפחות פומבית, לסדרה של תנאים: הפסקת מוחלטת ותמיכית של המלחמה, התחייבות ישראלית להקמת מדינה פלסטינית ותמיכה מחודשת ברשות הפלסטינית.

כדי להימנע מהחמצה היסטורית יש להשקיע בלימוד עומק של ערב הסעודית – החברה, התרבות, הכלכלה והמערכת הדתית – ובבניית אמון הדרגתי שאינו נשען רק על אינטרסים אסטרטגיים אלא גם על הבנה ורגישות הדדית, כדי לבסס שלום בין העמים.

כינון יחסים דיפלומטיים בין ישראל לערב הסעודית הוא מטרה חשובה שיש לקדם, ויחסים אלו יתרמו למעמדה של ישראל וליכולת השתלבותה באזור בפרט, ובעולם המוסלמי בכלל. ואולם יש להביא בחשבון שיהיה זה שוב שלום בין אליטות, בין הנהגות, ולא בין עמים, שכן מרבית הציבור הסעודי אינו רואה בישראל פרטנרית לשלום. זאת ועוד, בשנים האחרונות קיים עיסוק רב בסוגיה זו בישראל, ללא היכרות מעמיקה עם הממלכה ורגישויותיה, והתפיסה של הנורמליזציה עימה היא כמעין "גביע קדוש" וכפתרון קסם לכלל בעיותינו. נדרשת לפיכך מידה של פרופורציה; יחסים דיפלומטיים עם הממלכה יהוו הישג חשוב ויפחיתו את הבידוד הישראלי באזור, אך לא יביאו לשינוי יסודי במציאות הביטחונית של ישראל במזרח התיכון ולא יסירו מעלינו את האיומים המרכזיים בזירה הפלסטינית והאיראנית.

הצעה לתפיסת־על ישראלית לזירת המפרץ

נוכח השינויים המואצים במערכת האזורית והעמקת השפעתן הגוברת של מדינות המפרץ, נדרש לגבש תפיסת־על ישראלית סדורה לזירה זו. אף שהקשרים עם מדינות המפרץ התרחבו בעשור האחרון במגוון תחומים, עדיין מדובר בפעילות מפוצלת, תגובתית ולעיתים נקודתית, שאינה נשענת על מסגרת אסטרטגית כוללת מצד ישראל. בהיעדר תפיסה כזו מתקשה ישראל למצות את הפוטנציאל האזורי שמציעות המדינות הללו ולבנות מנגנון יציב של אינטרסים משותפים, כלכליים וביטחוניים כאחד.

מטרת־העל הישראלית בזירת המפרץ צריכה להיות שילוב מתמשך של ישראל במבנה האזורי המתהווה, תוך חיזוק מרחב התמרון האסטרטגי שלה מול איראן. שילוב זה אינו יכול להתבסס רק על שיתופי פעולה ביטחוניים או על תקווה ליצירת בריתות אנטי־איראניות מובהקות. מדינות המפרץ פועלות על בסיס מודל של גידור סיכונים וגמישות אסטרטגית: הן מעמיקות קשרים במקביל עם שחקנים שונים ברמה האזורית והגלובלית. ישראל נדרשת להתאים עצמה למבנה זה ולהבין כי כל ניסיון לכפות על מדינות המפרץ בחירה בין מחנות – ביטחוניים, פוליטיים או כלכליים – יוביל לפגיעה במעמדה האזורי.

נוסף על כך האסטרטגיה הישראלית צריכה להיות רב־ממדית, המשלבת ביטחון, כלכלה, טכנולוגיה, אקלים ודיפלומטיה ציבורית. התקדמות בממד אחד תומכת ומחזקת את האחרים. לצד זאת ישראל חייבת לגלות גמישות ולפעול תוך התאמה מלאה לקצב ולרגישויות של כל אחת מהמדינות. ערב הסעודית, איחוד האמירויות, קטר, בחריין, כוויית ועומאן – לכל אחת מהן מבנה אסטרטגי, זירה פנימית, קווי מדיניות ויחסי חוץ שונים בתכלית. ישראל חייבת לבנות מנגנוני עבודה נפרדים עם כל אחת מהן, מתוך הבנה כי קצב ההתקרבות, עומק השיח והיכולת להניע תהליכים אינם זהים.

ערב הסעודית צריכה להיתפס כיעד אסטרטגי ראשון במעלה, לא רק בשל מעמדה הדתי והגיאופוליטי אלא בעיקר בשל היותה מרכז הכובד של המערכת הערבית והאסלאמית. איחוד האמירויות, לעומתה, היא שותפה טבעית במרחבי הטכנולוגיה, אנרגיה עתידית, חלל וחדשנות. קטר מציבה אתגר מורכב אך גם פוטנציאל רב בתחומי תיווך, השקעות ועיצוב תודעה אזורית. בחריין, כוויית ועומאן אומנם חשובות פחות בהיבטים ביטחוניים, אך תורמות ליציבות אזורית ולדיאלוגים דיפלומטיים שקטים.

מרכיב מרכזי בתפיסה האסטרטגית הישראלית צריך להיות שילוב הכלכלה הישראלית בתהליכי הדור הבא של מדינות המפרץ בתחומי אנרגיה מתחדשת, מים, חקלאות חכמה, ערים חכמות, רפואה מתקדמת, בינה מלאכותית, חלל ותשתיות דיגיטליות, שבהם יש לישראל יתרון. בניית תלות הדדית בתחומים אלה תשמש מנוע לייצוב היחסים ותחזק את הנוכחות הישראלית באזור גם בעת משברים ביטחוניים. שילוב זה אינו "נספח כלכלי" לשיתוף פעולה ביטחוני, אלא יסוד אסטרטגי בפני עצמו.

כדי ליישם תפיסה זו יש צורך בהקמת מנגנון מתכלל קבוע, שינווט את מדיניות ישראל כלפי המפרץ. ההתקדמות כיום מתרחשת דרך ריבוי גופים – משרד החוץ, משרד הביטחון, צה"ל, המוסד, המל"ל, משרדי הכלכלה, האנרגיה והבריאות, לצד גורמים פרטיים – ללא מרכז אחד של ידע, תיאום והכוונה. מנגנון בין־משרדי ייעודי במסגרת המל"ל, בעל סמכות ויכולת לתכלל מדיניות ארוכת טווח, יכול להוות תנאי בסיס ליצירת מדיניות אחידה, למניעת כפילויות ולבניית סדר עדיפויות בר־יישום.

תפיסת־העל הישראלית בזירת המפרץ צריכה להישען על עקרונות של הפחתת נראות, צמצום מהלכים פומביים והעדפת תהליכים שקטים והדרגתיים בזמני משבר; על בניית עומק אזורי־כלכלי שאינו תלוי במשטרים בלבד; על התאמה לאסטרטגיית הגידור המפרצית וגיוון המשענות, ולא על ניסיון לעצב אותו מחדש; על מניעת זליגת טכנולוגיות יקרות ערך; ועל תיאום מתמיד עם ארצות הברית, שעודנה כוח בעל השפעה אזורית רבה.

בסופו של דבר, אסטרטגיית־העל הישראלית במפרץ צריכה להציב את ישראל כחלק אורגני מן המרחב המתחדש: שותפה לגיטימית בתהליכים כלכליים וטכנולוגיים, גורם אחראי ויציב בממד הביטחוני ומדינה המבינה את הגיוני, הרגישויות והקצב שבו פועלות המדינות הללו. שילוב כזה עשוי להרחיב במידה ניכרת את מרחב התמרון הישראלי, להפחית תלות במערכת בריתות צרה ולבנות תשתית רחבה יותר ליציבות אזורית שתשרת את ישראל לשנים רבות קדימה.

המלצות ממוקדות למדיניות ישראל

קידום שיתופי פעולה ביטחוניים הדרגתיים ומפוקחים

- ישראל צריכה לחתור למודל מודולרי של שיתופי פעולה ביטחוניים עם מדינות המפרץ, בדגש על התרעה מוקדמת, הגנה אווירית, סייבר ושיתוף מודיעין, תוך שמירה על פרופיל ציבורי נמוך והימנעות ממיזמים עתירי נראות, כגון תמרונים יבשתיים וימיים.
- מומלץ לקדם תרגילים והדרכות במתכונת מצומצמת ומשולבת עם גורמים מערביים, כדי למזער חשיפה ולבודד את המעורבות הישראלית מהזירה הציבורית המקומית.
- יש להימנע מהעברת טכנולוגיות ביטחוניות רגישות שאינן נתונות למסגרת פיקוח הדוקה, ובפרט בכל הנוגע לקטר, שעלולה לשתף מידע עם שחקנים אזוריים עוינים.

עיצוב מדיניות זהירה אך עקבית בתחום הגרעין

- ישראל צריכה להבהיר לממשל האמריקאי כי כל הסכם אמריקאי-סעודי בתחום הגרעין חייב להיות מותנה בשקיפות מלאה, הצטרפות ערב הסעודית לפרוטוקול הנוסף של סבא"א ופיקוח המונע העשרת אורניום בשטח הממלכה.
- לצד הערוץ המדיני הרשמי יש לעודד דיאלוג לא־רשמי במתכונת Track 1.5 עם גורמים סעודים בכירים, לצורך מיפוי פערי הציפיות, הבנת רגישויות פנימיות, והצבת קווים אדומים הדדיים בנוגע לאפשרות של הסלמה אזורית או זליגת ידע.

מיסוד מנגנונים מקבילים עם איחוד האמירויות וערב הסעודית

- ישראל צריכה להימנע מהשוואה פומבית בין עומק היחסים עם איחוד האמירויות לבין המגעים השבריריים יותר עם ערב הסעודית, שכן כל מדינה פועלת מתוך מכלול רגישויות אחר.
- יש להקים צוותים ייעודיים במועצה לביטחון לאומי: צוות האחראי ליחסים עם איחוד האמירויות וצוות מקביל לענייני ערב הסעודית – כל אחד בהתאם למאפייני המדינה, לקצב ההתקרבות האפשרי ולרמת הפומביות הרצויה.

- יש להימנע מהאדרה תקשורתית של נתיב אחד באופן שעלול להתפרש כהעדפה ולהזין תחרות אזורית מיותרת.

ניהול מושכל של תהליך הנורמליזציה עם ערב הסעודית

- יש להימנע מכל לחץ פומבי על ריאד ולהעדיף גישה הדרגתית של "תת-נורמליזציה" הכוללת צעדים אזוריים – פתיחת משרדי אינטרסים כלכליים, שיתופי פעולה בריאותיים, אקלימיים וסביבתיים – לפני מעבר לשלבים רשמיים יותר.
- יש להרחיק מהשיח הציבורי בישראל את הרעיון שהסכם עם ערב הסעודית הוא פתרון קסם לכלל אתגרי האזור, ולהבהיר כי מדובר בתהליך מורכב, רגיש והדרגתי שלא יפתור את עניין האיום האיראני או את בעיות הזירה הפלסטינית.

גיבוש קוד אתי ומגננוני פיקוח ליצוא טכנולוגיות מתקדמות

- לאור העמקת הנוכחות הסינית במפרץ, על ישראל לגבש רגולציה מאוזנת ליצוא טכנולוגיות רגישות תוך בחינת אופי המשטר, רמת הפיקוח ושימושי הקצה האפשריים.
- יש להקים ועדת פיקוח בין-משרדית שתכלול נציגי ממשל, משפט, אקדמיה וקהילת המודיעין במסגרת אגף הפיקוח על היצוא, אשר תבחן לגופה כל בקשה רגישה בנושא יצוא ותנהל מגננוני סיכון מותאם למדינות המפרץ השונות.

השקעה מחודשת בהבנת דעת הקהל והחברה במדינות המפרץ

- יש להקצות משאבים למחקר עומק על החברה המפרצית – כולל סקרים, עבודות שטח ושיתופי פעולה אקדמיים – כדי להבין חסמים תרבותיים, תודעתיים ופוליטיים לנורמליזציה.
- מומלץ לבסס תשתית תקשורתית הכוללת עיתונות עצמאית, קמפיינים דיגיטליים ויוזמות הומניטריות אזוריות, במטרה לשפר את תדמית ישראל בקרב הדור הצעיר ולצמצם את נטל הנרטיבים האנטי-ישראליים.
- יש להקים יחידת מחקר ייעודית במשרד החוץ שתתמקד בניתוח זירת הרשתות החברתיות במפרץ, במעקב אחר שיח פנימי ובזיהוי מגמות תודעה המשפיעות על קבלת ההחלטות המקומית.